

Yaygınlık Bakımından Meallerimiz ve Mealler Üzerinde İstatistiksel Bir Değerlendirme

Hidayet Aydar*

Özet

Bu makalede bir İlahiyat fakültemizde bir gurup öğrenciye uygulanmış olan ve onların mealler hakkındaki görüşlerini tespit eden bir anketin sonuçları değerlendirilmektedir. Anket Fakültenin 5. yarıyılında okutulan Kur'an Tercümesi Teknikleri dersi çerçevesinde yapılmıştır. Öğrencilere ne kadar meal okudukları, yaygın meallerden hangisini daha çok beğendikleri, ileride bir meal yapmayı düşünüp düşünmedikleri gibi sorular yöneltilmiş, sorunun cevabı mahiyetinde verilen şıklardan yaptıkları tercihlere göre ortaya çıkan sonuçlar üzerinde bir takım değerlendirilmeler yapılmıştır. Ayrıca 2580 aile üzerinde yapılan bir çalışmada hangi meallerin daha fazla yaygın olduğu hususu da tespit edilmiş ve buna dair yorumlar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat Fakültesi, öğrenciler, anket, meal.

Translations from the Point of Dissemination and a Statistical Evaluation of Those Translations

Abstract

The results of a questionnaire which has been applied to a group of students from a faculty of Theology and of which detects these views on translations have been evaluated in this article. The questionnaire has been done with the limits of the Techniques of Qur'an Translation which is studied in the fifth semester of the Faculty. Students have been asked how many translations they read, which of then they like best and they have also been questioned whether they want to translate Qur'an or not in the future. In addition, there have been various kinds of assessments on the results that have been found out according to the articles of the answers to the questions. Therefore, it is detected which translations have been more widespread than the others and commented on them in a study done by two thousand five hundred and eighty families.

Keywords: Faculty of Theology, students, a questionnaire, translation.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul/Türkiye, hidayetaydar@yahoo.com

Giriş

Aşağıdaki anket İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde okuyan bir grup öğrenciye uygulanmış bir ankettir. Ankette muhtelif dönemlerde okutulan Kur'an Tercümesi Teknikleri dersi kapsamında işlenen meallerle ilgili öğrencilere bazı sorular yöneltilmiş, bu mealler hakkındaki fikir ve kanaatleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

2005 yılından beri zaman zaman sınavlarda muhtelif konularda öğrencilerimin fikir ve kanaatlerini öğrenmek yanında ayrıca hangi meali daha çok beğendikleri yönünde de bir takım anketler yapmaktayım. Ankette boş bıraktığım yere en fazla tasvip ve takdir ettikleri mealin adını yazmalarını onlardan talep etmekteyim. Bu anketlerin sonunda en çok beğenilen meal(ler)le ilgili öğrencilerimin tercihlerini değerlendiren bir çalışma yapmanın ve bunu kamuoyuyla paylaşmanın yararlı olacağını düşündüğüm için bu mütevazı makaleyi hazırlama gereği duydum.

Ankette öğrencilerin yazdıklarına hiçbir müdahale yapılmamıştır, dolayısıyla meallerle ilgili ortaya çıkan husus tamamen öğrencilerin bu konulardaki fikirlerini yansıtmaktadır; onlar ankette nasıl tercihte bulunmuş, nasıl yazmışlarsa o şekilde buraya aktarılmıştır.

I – ANKETLE İLGİLİ ÖN BİLGİLER

A – Bu Anketi Uygulamamın Maksadı ve Anketin Önemi

Fakültemizde uzun yıllardır Kur'an Tercümesi Teknikleri dersi tarafımdan okutulmaktadır. Derste çok sayıda meal sınıfta öğrencilerle birlikte değerlendirilmekte, bilhassa tercümesi daha fazla özen ve hassasiyet gerektiren ayetlerin çevirisinde bunlar birbirleriyle mukayese edilmektedir. Zaman zaman bazıları ayete verdikleri mana, kullandıkları dil ve üslup yönünden eleştirilirken, bazıları da takdir edilmektedir. Bütün bunların öğrencilerin meal tercihleri üzerinde ne derecede etkili olduğunu görmek; genel olarak hangi mealin daha fazla yaygın olduğunu tespit etmek maksadıyla bu anket uygulaması yapılmıştır.

Bu anketle herhangi bir mealin reklamını yapmak veya herhangi bir meali yermek gibi bir niyet güdülmemiştir. Kur'an gibi yüce bir kitabı "insanlarımız anlasın ve anladıklarına göre de yaşasın" diye ihlasla tercüme eden her mütercim ve ortaya koymuş olduğu emek saygıyı ve takdiri hak etmektedir. Ancak meallerin bir kısmının bazı yönlerden diğer bir kısmından üstün olduğu, bilhassa ilahi manayı doğru bir şekilde ve anlaşılır bir üslup ile yansıtmış olmak açısından diğerlerinden ayrıcalıklı olduğu da bir vakıadır. Bu vakıayı öğrenciler de, toplum da bir ölçüde görebilmekte ve anlayabilmektedir. Burada sadece bu vakıa karşısında öğrencilerin tavrı, temayülü, yaklaşımı görülmek istenmiştir, anket bunun için bunu yapılmıştır, bundan başka bir maksat göz önünde bulundurulmamıştır.

B - İlahiyat Fakültesi Öğrencilerine Uygulanan Anketin İçeriği

Öğrencilere uygulanan bu anket muhtelif konulardaki sorulardan oluşan kapsamlı bir anket olmakla birlikte burada sadece meallerle ilgili kısmı üzerinde durulacaktır. Bu açıdan anket, öğrencilerin meal olarak ne kadarlık bir okuma yaptıkları, hangi meali daha ziyade beğenip takdir ettikleri ve ileride bir meal yapmayı düşünüp düşünmedikleri gibi hususları içermektedir. Buna göre öğrencilerin belirtilen sorulara verdikleri cevaplar bağlamında bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

Birkaç dönemdir bu anketler tarafımdan uygulanmaktadır. Burada ağırlıklı olarak 2011-2012 eğitim-öğretim döneminde uygulanan anketin meal kısmının sonuçları analiz edilecektir, ancak daha önceki dönemlerde uygulanan anketin de ilgili kısımlarının değerlendirmesi yapılacaktır. Zira 2011-2012 döneminde hazırlanan ankette, daha önceki yıllarda sunulan anketlerdeki bazı sorular olduğu gibi, onlarda olup bunda olmayan bazı sorular da vardır. Yine bazı sorular onlarda yokken burada vardır. O yüzden bunların bir arada değerlendirilip tahlil edilmesi daha uygun görülmüştür.

2011-2012 döneminde takdim edilen ankette meal kültürümüzle ilgili 3 soru yöneltildi. Bu soruların ikisi çoktan seçmeli sorulardı ve bunların altında, sorunun cevabına uygun muhtelif şıklar verilmiş, öğrenciden, bu şıklar arasında kendisine en uygun olanı işaretlemesi istenmiştir. “Şayet birine bir meal önererseniz hangi meali önerirsiniz?” şeklindeki soru ise ucu açık bir sorudur. Burada öğrenciyi etkilememek ve onu yönlendirmiş olmamak için herhangi bir şık verilmemiş, öğrenciler bu konuda serbest bırakılmışlardır. Esasen teknik olarak da bu sorunun altında şık vermek sıkıntılı olurdu, zira bugün ülkemizde 200 civarında meal bulunmaktadır, bunların tümünün adını yazmak, öğrenciden tümünü okuyup ona göre birini tercih etmesini istemek oldukça zordur ve anket uygulaması bakımından da uygun değildir. O yüzden sorunun altı boş bırakıldı, “öğrenci hangi meali istiyorsa onun adını yazsın” istenildi. Onlardan sadece bir tane meal yazmaları talep edildi. Böylece aralarında hangi mealin daha çok ilgi görüp makbul karşılandığı tespit edilmek istendi.

Burada değerlendirmeye alınacak son anket, Ocak 2015’te 146 öğrenci üzerinde uygulanan anket olacaktır. Bu öğrenciler, önceleri zorunlu iken, daha sonra seçmeli hale getirilen Kur’an Tercümesi Teknikleri dersini seçen öğrencilerdir. Bunlarla bir dönem bu ders işlendi. Teorik konuların işlendiği ilk birkaç haftadan sonra ağırlıklı olarak meal karşılaştırmaları yapıldı. Bu meallerde 100’den fazla ayetin nasıl tercüme edildiği birebir mukayese edilerek ele alındı ve birlikte değerlendirmeler yapıldı.

C - Anketin Ön Hazırlıkları

Öğrencilere uygulanan anket, merak edilen hususları öğrenmek konusunda yardım edecek nitelikte hazırlanmış bir ankettir. Son derslerde öğrencilere bir anket uygulaması yapılacağı bildirilmiştir. Bu bildirim, anketin öğrencilerin notlarıyla bir alakasının olmadığını, dolayısıyla gönül rahatlığı içerisinde objektif olarak doldurabileceklerini bildirmek, böylece ankette daha doğru ve güvenilir sonuçlar elde etmek için yapılmıştır.

Ayrıca anketin başına konulan yazıda da buna işaret edilmiş, anket konusunda herhangi bir kaygı taşımamaları ve tarafsız bir şekilde doldurmaları konusunda güven verilmişti.

Yine bu yazıda yardımlarından dolayı kendilerine teker teker teşekkür edilmiş, anketin kendileriyle paylaşacağı bildirilmiştir. Böylece anket konusundaki güvenleri arttırılmak hedeflenmiştir. Zira öğrencilerin anketten korkmaları, onun “kendilerinin aleyhine kullanılacağı” gibi bir endişe taşımaları, anketin güvenilirliğine büyük darbe vuracaktır. Eğer öğrenci böyle bir endişe taşıyor, anketten korkuyorsa, ya soruları cevapsız bırakacak, ya da yanlış cevaplar verecektir. Bir anket, bu tür endişeler taşıyan birilerine uygulanıyorsa, o anketin doğruluğu ve güvenilirliği ortadan kalkar. Bu tür endişeleri tamamen ortadan kaldırmak gerekiyordu. Bunun için yukarıda belirtildiği gibi gerek anket uygulamasından bir süre önce, gerekse uygulamanın hemen öncesinde, öğrencilere, anketin amacı ve hedefi konusunda bilgi verilmiş; bununla kimsenin hiçbir şekilde kimliğini tespit gibi bir işlemin ve verdiği cevaplardan dolayı sorguya çekme gibi bir uygulamanın söz konusu olmayacağı yönünde açıklamalar yapılmış; bu konuda öğrenciler ikna edilmişlerdir.

Tarafımdan dönem sonunda böyle bir anket uygulaması yapılacağı planlandığından, öğrencilerin kanaatleri üzerinde etkili ve belirleyici olmamak için derslerde mealler konusunda tarafgir bir tutum izlenmemiş, birine meyledip, diğerlerini kınayan bir davranış içine girilmemiştir. “Hocam siz hangisini beğeniyorsunuz, siz hangi meali öneriyorsunuz?” şeklinde yöneltilen sorulara bir isim verilmemiş, öğrenciler herhangi birine doğru yönlendirilmemişlerdir. İncelenen ayetler bağlamında hangisinin eleştirilecek yanı varsa ona işaret edilmiş, takdir edilmesi gereken bir yönü olmuştaysa bu da açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bir ayetin çevirisinde başarılı tercüme yaptığı için takdir edilen bir mealin, başka bir ayetin tercümesinde eleştirildiği olmuştur; aynı şekilde bir yerde tenkit edilen bir meal başka bir yerde övülmüştür. Bütün buralarda daima ayetin çevirisindeki başarı kriter alınmıştır. Dolayısıyla elde edilen sonuçlar, öğrencilerin konu hakkında bilgilenmiş olarak ama herhangi bir etki altında kalmadan kendi hür düşüncelerine göre yapmış oldukları tercihlerden çıkan sonuçlardır.

D - Anketin Uygulanması

Bu anket öncelikle 2011-2012 yılı güz döneminde derslerine girilen bazı öğrencilere uygulanan bir ankettir. Bu öğrenciler Kur'an Tercümesi Teknikleri dersini okuyan 5. yarıyı I. ve II. öğretim öğrencileridir. Anket, Ocak 2012 tarihinde girilen dersin final sınavının hemen öncesinde uygulandı. Sınavın kolay veya zor olması, iyi veya kötü geçmesi, öğrencinin tercihini etkilemesin diye böyle yapıldı. Ocak 2015'te uygulanan anket de aynı şekilde icra edilmiştir.¹

Anket, sınavda öğrencilerin başında duran araştırma görevlisi arkadaşların yardımlarıyla uygulandı.²

E - Anketin Tasnifi

Ankette sorulan sorular, tarafımdan teker teker hassas bir şekilde incelenerek değerlendirilmiştir. Sonuçlar hem Excel programına, hem de SPSS 16,0 programına birer birer işlenmiş ve oradan elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır. Sonuçlar daha çok tablo halinde sunulmuştur.

II – ANKETİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Anket, öğrencilerle ilgili genel bilgiler ile mealler konularındaki kanaatleri olmak üzere iki ana başlık altında incelenecektir.

A – Öğrencilerle İlgili Genel Bilgiler

Burada ankete katılan öğrencilerle ilgili bazı sayısal bilgiler verilecektir.

1 - Ankete Katılan Öğrenci Mevcudu

Anketin uygulandığı 2012 yılı güz döneminde Fakültede lisans düzeyinde I. ve II. öğretimde toplam 1570 öğrenci öğrenim görüyordu. Anket, bunlardan sadece Kur'an Tercümesi Teknikleri dersini okuyan 5. yarıyılın I. ve II. öğretim öğrencilerine uygulandı. Bu öğrencilerin mevcudu 285 idi. Ancak o anda sınava giremeyenler olduğu gibi, bazı öğrenciler de anketi doldurmadan boş vermişlerdir. Dolayısıyla 271 öğrenci ankete katılmıştır. Buna göre makalede yapılan yorum ve değerlendirmeler, bu 271 öğrencinin anketle ilgili sorular bağlamında verilen şıkları tercihlerine dayanmaktadır. Ocak 2015'teki anket toplam 146 öğrenciye uygulanmıştır. Bunların 7'si herhangi bir tercih yapmadan boş vermişlerdir. Ankete cevap veren 139 kişi burada değerlendirmeye alınmıştır.

1 2012-2013 ve 2013-2014 yıllarında Kur'an Tercümesi Teknikleri dersi zorunlu dersler arasında yer almadığı gibi, seçimlik dersler arasında da yoktu. Ancak daha sonra ders seçimlik dersler arasına sokulmuş ve 2014-2015 döneminden itibaren dersi tercih eden öğrencilerle beraber işlenmeye devam edilmiştir. Bu yüzden sözü geçen dönemlerde dersle ilgili herhangi bir anket yapma imkânı olmamıştır.

2 Hem ankete samimi bir şekilde cevap veren öğrencilere, hem de uygulamada yardımcı olan araştırma görevlisi arkadaşlara teşekkür ederim.

2 – Ankete Katılan Öğrencilerin Kız-Erkek Ayrımına Göre Mevcutları

Anketin değerlendirilmesinde zaman zaman kız ve erkek öğrencilerin tercihleri ayrı ayrı göz önünde bulundurulacaktır. Bu yüzden ankete katılan öğrencileri cinsiyetine göre tasnif etmek uygun görülmüştür. Halen Fakültemizde kız öğrenci mevcudumuz erkek öğrenci mevcudumuzdan fazladır.³ Ankete katılan öğrencilerin %65'i kız, yüzde 35'i ise erkektir. Ocak 2015'teki ankete katılan öğrencilerin ise %75'i kızdır.

B – Öğrencilerimiz ve Meallerimiz

Burada uygulanan anket çerçevesinde öğrencilerin meal kültürü görmeye çalışılacaktır. Ancak konuyu bütünlemesi açısından bundan önce Kur'an Tercümesi Teknikleri dersi ve Kur'an tercümeleleriyle ilgili kısa bir bilgi verilecektir.

1 – Kur'an Tercümesi Teknikleri Dersi

Kur'an Tercümesi Teknikleri dersi, 28 Şubat sürecinde ihdas edilip İlahiyat Fakülteleri programına dâhil edilen bir derstir. Daha önce böyle bir ders mevcut değildi. O dönemde bu dersin hangi saik ile hangi mülhaza ile ihdas edildiği, bu dersi ihdas etmekle nasıl bir gaye güdüldüğü net değilse de, Kur'an Tercümesi Teknikleri dersinin öğrencilerin Kur'an'ı daha iyi anlamaları ve anlamlandırmaları yönünde büyük bir hizmet ifa ettiği bir gerçektir. Öğrenciler bu sayede Kur'an'ın azametini ve lafızlarındaki hikmet ve incelikleri yakinen görmüş, onu tercüme etmenin ne kadar özen, itina ve sorumluluk gerektiren, ama aynı zamanda da ne kadar sevap kazandıran hayırlı bir ameliye olduğunu öğrenmişlerdir. Dolayısıyla bu ders büyük hayırlara vesile olmuştur.

Dersin ihdas edilmesi ve fakültelerimizde okutulmasıyla meallere daha fazla dikkat çekilmiş, Kur'an'ı tercüme etmenin ehemmiyeti ve ciddiyeti daha iyi

3 Bundan yıllar önce İlahiyat Fakültelerinde kız öğrencilerin sayısı “yok” denecek kadar azdı. 1980'li yıllarda (1980-1984 yılları arasında) Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğrenciyken, 450-500 civarındaki öğrenci gurubu arasında kızların sayısı 8-10 civarındaydı. Ondan sonraki yıllarda kız öğrencilerin sayısında ciddi artışlar meydana geldi ve bugün Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinin hepsinde kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerinkinden fazladır, hatta bazılarında kız öğrencilerin oranı %80 civarına kadar çıkmıştır. Buna benzer bir durum gezip görme imkânı bulduğum diğer bazı Müslüman ülkelerdeki dini eğitim kurumlarında da mevcuttur. Mesela 2001-2002 eğitim-öğretim yılında bulunduğum Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesinde kız öğrencilerin oranı %89-90 civarındaydı. Bazı Tefsir hocalarıyla birlikte girdiğim ve 50 civarında öğrencinin bulunduğu birkaç sınıfta, erkek öğrencilerin sayısı 3-5'i geçmiyordu. 2006 Haziranında Bosna-Hersek'in başkenti Saray Bosna'daki İlahiyat Fakültesinin mezuniyet programına şahit olmuştum. Orada da kız öğrencilerin fazlalığı dikkatimi çekmişti. Şubat 2013'te ziyaret ettiğimiz Tahrir Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde de kız öğrencilerin oranının %65 civarında olduğu bize söylenmiş idi.

anlaşılmıştır. Konuyla ilgili muhtelif sempozyumlar düzenlenmiş,⁴ tezler hazırlanmış, müstakil kitaplar yazılmış⁵ ve makaleler neşredilmiştir.⁶ Mevcut mealler eleştirel bir bakış açısıyla incelenip değerlendirilmiş, bunlarda mevcut eksikler ve kusurla birer birer tadat edilmiştir. Fakültelerimizde görev yapan öğretim üyesi akademisyen arkadaşlar konuyla ilgili oldukça seviyeli ve kaliteli çalışmalar ortaya koyarak ilgililerin dikkatlerini bu noktaya çekmişlerdir.

- 4 Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı ile Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin işbirliği ile 24-26 Nisan 2003 tarihleri arasında İzmir’de *Kur’an Mealleri Sempozyumu* adında ulusal bir sempozyum düzenlenmiştir. Meallerimizle ilgili çok ayda tebliğin ele alındığı sempozyumla ilgili bir tanıtım yazısı için bkz. İshak Özgel, “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı – D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Kur’an Mealleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003 –İzmir) Üzerine Bir Tanıtım ve Değerlendirme”, *Ekev Akademi Dergisi*, yıl 7, sayı 16 (yaz 2003), 307-312).
- 5 Bunlardan bazıları şunlardır: Halil Altuntaş, *Kur’an’ın Tercümesi ve Tercümeyle Namaz Me-selesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1998; Düccane Cündioğlu, *Türkçe Kur’an ve Cum-huriyet İdeolojisi*, Kitabevi, İstanbul 1998; Düccane Cündioğlu, *Kur’an Çevirilerinin Dünyası*, İstanbul 1999; Ali Galip Gezgin, *Tefsirde Semantik Metod ve Kur’an’da “Kavm” Kelimesinin Semantik Analizi*, (Basılmamış Doktora tezi), SDÜ Sosyal Bil. Enst. 1999; Abdulcelil Bilgin, *Kur’an’da Deyimler ve Kur’an’ın Anlaşılmasındaki Rolü*, İstanbul 2003; Faruk Gürbüz, *Tercüme Problemleri ve Mealler*, İnsan Yay., İstanbul 2004; Zülfiakar Durmuş, *Kur’an’ın Türkçe Tercümelere Aziz Kur’an ve İnsanlığa Son Çağrı Örneği*, İstanbul: Rağbet yay., 2007; Halil Hacımuftuoğlu, *Kuran Tercümelere Yöntem Sorunu*, İz Yay., İstanbul, 2008.
- 6 Konuyla ilgili bazı makaleler: Emrullah İşler, “Secde Kelimesi ve Türkçe’ye Çeviri Sorunu”, *İslamiyat*, yıl 1998, cilt 1, sayı 3; Emrullah İşler, “Fitne Katilden Beter mi? –Fitne Kelimesi ve Türkçe’ye Çeviri Sorunu”, *İslamiyat*, yıl 1999, cilt 2, sayı 2; Yusuf Işıcık, “Kur’an-ı Kerim’in Tercüme Edilmesi ve Ayetlerinin Sıhhatli Anlaşılması Konusunda Bazı Mülahazalar”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Konya 2001), sayı 11; Salih Akdemir, “Kur’an Çevirilerinde Dikkate Alınmayan Önemli Bir Üslup Özelliği Üzerine”, *İslamiyat*, yıl 2002, sayı 1; Ali Akpınar, “Ömer Rıza Doğrul (1893-1952) ve Tefsire Katkısı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl 2002, cilt VI, sayı 1; Ömer Özsoy, “Çağdaş Kur’an(lar) Üretimi Üzerine”, *İslamiyat*, V (2002) sayı 1; İbrahim H. Karşlı, “Hasan Basri Çantay’ın Kur’an-ı Hakim ve Me-ali Kerim’deki Tercüme Metodu”, *EKEV Akademi Dergisi VI*, (Güz 2002), sayı 13; İbrahim H. Karşlı, “Çeviri Kuramları Açısından Muhammed Esed’in Çeviri Yöntemi ve Değerlendirilmesi”, *İslami Araştırmalar XVI*, (2003) sayı 1; Giyasettin Arslan, “Türkçe Kur’an-ı Kerim Meallerinde Hedef Dilin Önemi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl 2003, sayı 8; Soner Gündüzöz, “Prof. Dr. Mehmet Çakır’ın “Kur’an-ı Kerim ve Türkçesi” Adlı Meali”, *Ekev Akademi Dergisi*, (Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Sosyal Araştırmalar Dergisi), yıl 2003, sayı 17; Mevlüt Erten, “Kur’an’da Zevc Kelimesi ve Türkçeye Çeviri Sorunu”, *EKEV Akademi Dergisi*, (Güz 2003), yıl 7, sayı 17; Mustafa Öztürk, “Muhammed Esed’in Meal-Tefsir’inde Batını Te’vil Olgusu”, *İslami Araştırmalar XVI*, (2003), sayı 1; Zülfiakar Durmuş, “Yanlış Anlamlandırma ve Değerlendirmeler Konu Olan Bakara 54. Ayetindeki Uktulu Enfusekum İfadesinin Çözümlemesi”, *EKEV Akademi Dergisi*, (Güz 2003), yıl 7, sayı 17; Zülfiakar Durmuş, “Kur’an’da Hakk Kelimesi ve Türkçe Meallere Aktarımıyla İlgili Bazı Tespit ve Öneriler”, *EKEV Akademi Dergisi*, (Yaz 2004), yıl 8, sayı 20; Edip Çağmar, “el-Hicr Suresinin 99. Ayetinde Geçen “Yakîn” ve “Hattâ” Kelimelerinin Dil Açısından Tahlili”, *Ekev Akademi Dergisi*, (Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Sosyal Araştırmalar Dergisi), yıl 2004, sayı 20; Hülya Alper, “Ataerkil Zihniyetin Kur’an Meallerine Yansımaları”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Ağustos-Ekim 2004, yıl 6, sayı 22; Hikmet Akdemir, “Kur’an-ı Kerim ve Türkçesi Adlı Çeviriye Dair Bazı Değerlendirmeler”, *Marife*, yıl 5, sayı 2, güz 2005.

Sözü edilen bu çalışmalar, eskiye nazarla daha kaliteli ve seviyeli, Kur'an'ın manasını daha çok anlaşılır bir şekilde sunan meallerin zuhur etmesine zemin hazırlamıştır. Son on yıl içerisinde hazırlanıp halkımızın istifadesine sunulan meallerin eski meallere kıyasla daha üstün olduğu söylenebilir. Gerçi bu dönem içerisinde piyasaya sunulan her meal için bunu söylemek mümkün değildir. Bu dönemde de tercüme tekniği açısından başarılı olmayan mealler piyasaya sunulmuştur, ancak bir genelleme yapılacak olursa son on yılda hazırlanan meallerin daha başarılı olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bütün bu güzel ve hayırlı gelişmelerin olmasında 28 Şubat sürecinde ihdas edilen ve öğretim üyesi arkadaşlarca faydalı ve başarılı bir şekilde okutulan bu dersin rolü ve etkisi vardır. Dolayısıyla bu ders fonksiyonunu icra etmiş, beklenen faydayı sağlamıştır.

Son zamanlarda İlahiyat müfredat programında yapılan yeni düzenlemelerle bu ders zorunlu dersler arasından çıkarılmıştır. Bu kadar çok tercümenin yapıldığı bir dönemde insanlara “Kur'an tercüme ederken hangi usul ve esaslara uyulmalıdır, neler göz önünde bulundurulmalıdır, nelere dikkat edilmelidir? Başta deyimler, kavramlar, kalıp cümleler vs. olmak üzere çeviride büyük bir titizlik ve tetebbu gerektiren ayetler tercüme edilirken nasıl bir hareket tarzı benimsenmelidir..?” gibi hususları öğreten bir dersin kaldırılmasına mana vermek güçtür.

2 – Kur'an'ın Türkçeye Tercümesinin Kısa Tarihi

Burada işlenen meallerin nasıl bir sürecin sonucu olarak zuhur ettiklerini görmek açısından Kur'an'ın Türkçeye tercümesinin tarihi hakkında kısa bilgi vermek uygun görülmüştür. Bildiği gibi öteden beri Kur'an-ı Kerim tefsir ve tercüme edilmiştir.⁷ Hatta kısmî tercüme hareketini, Selman-ı Fârisî'nin (v. 36/656) yaptığı Farsça Fatıha tercümesiyle ilgili rivayetlere istinaden Hz. Peygamberin dönemine kadar çıkarılanlar vardır.⁸ Daha sonraki dönemlerde Kur'an'ın tamamı Farsça ve Türkçeye çevrilmiştir.⁹

Kur'an'ı Türkçeye çeviri işi, Beylikler ve Osmanlıların ilk dönemlerinde hız kazanmışsa da,¹⁰ Osmanlıların ilerleyen dönemlerinde iyice azalmıştır. Tan-

7 Bkz. Hidayet Aydar, “Kur'an ve Tercüme”, *Diyanet İlmî Dergi Kur'an Özel Sayısı*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 499-532.

8 Bkz. Ebûbekir Muhammed b. Ahmed es-Serahsî el-Hanefî, *Kitâbu'l-Mebsût*, (Tahk. Ebû Abdillâh M. H. İ. eş-Şâfiî), I. baskı, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, 1421/2001), I/138.

9 Bkz. A. Zeki Velidi Togan, “Londra ve Tahran'daki İslami Yazmalardan Bazılarına Dair”, *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, satı III, (yıl 1959-1960), 135; ay. mü. *Kur'an ve Türkler*; (İstanbul: Kayı Yay., 1971), 19; Abdulkadir Erdoğan, “Kur'an Tercümelerinin Dil Bakımından Değerleri”, *Vakıflar Dergisi*, sayı 1, (yıl 1938), 47; Janos Eckmann, “Kur'an'ın Doğu Türkçesindeki Tercümelemleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, cilt XXI'den ayrı basım, (İstanbul: 1975), 16-17; J.D. Pearson, “Translation of The Kur'an”, *The Encyclopaedia of Islam*, (Leiden: 1981), V/430.

10 Bkz. Ziya Demir, *XII-XVI. Y.y. Arası Osmanlı Müfessirleri*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006), 72-75.

zimat'ın ardından yeniden bazı tefsiri tercüme yapılmıştır.¹¹ 1870'li yıllarda Kur'an'ın Türkçeye tercümesinin lüzumu konusunun fazlaca gündeme getirildiği, bunun da bilhassa ibadetlerin ana dilde yapılmasının zaruretiyle ilişkilendirildiği görülmektedir.¹² Biraz da bundan dolayı dönemin meşihat makamı, Kur'an'ın Türkçeye çevrilmesine sıcak bakmamış, bu yöndeki talepleri reddetmiştir.¹³

II. Meşrutiyetin ardından Sultan Abdülhamit'in tahttan indirilmesiyle bir anda piyasaya birkaç tefsir/tercüme sürülmüş,¹⁴ Cumhuriyetin başlarına doğru bu sayı gittikçe artmıştır.¹⁵ Ne yazık ki bu tercüme yapanların büyük kısmını bunun için ehil kişiler değildi.¹⁶ Daha vahimi ise az da olsa bazı gayr-ı Müslimlerin dahi Kur'an'ı Türkçeye çevirmeye kalkışmasıdır.¹⁷ Bu zamanlarda piyasaya sürülmüş olan tercümelelerde yüzlerce yanlışlık, hatta kastî hatalar yapıldığı tespit edilmiştir.¹⁸

-
- 11 Bkz. Hidayet Aydar, *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, (İstanbul: Kur'an Okulu Yayıncılık, 1996), 112-113.
- 12 Bkz. *Ulüm Gazetesi*, (22 Cemaziyülevvel 1286), s. 129. Ayrıca bk. Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, (İstanbul 1979), 76; Abdullah Uçman, "Ali Suavi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, cilt II, (İstanbul: 1989), 447; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi (İslahat Fermanı Devri 1861-1876)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983), VII/215; Hidayet Aydar, "Muhâwalât al-Atrâk İqâmata Shaâir al-İbâdah bi al-Luga al-Turkiyyah fî Daw'i Maqâsid al-Shari'ah" (Türklerin Anadilde İbadet Girişimlerinin İslam Fıkhı Açısından Değerlendirilmesi), *International Conference on Islamic Jurisprudence and the Challenges of The 21st Century: Maqasid al-Shari'ah and its Realization in Contemporary Societies, International Islamic University, Malaysia, on 08-11 August 2006, Kuala Lumpur/Malaysia*, (Malaysia 2006), volume 2, 483-484.
- 13 Bkz. İbrahim Hilmi, *Türkçe Kur'an-ı Kerim Tercümesi*, (Bir heyet-ı ilmiye tarafından hazırlanmış, İzmirli İsmail Hakkı tarafından tetkik ve tashih edildikten sonra Osmanlıca olarak basılmıştır), (İstanbul: Marifet Matbaası, 1344/1926), 3; M.Samuel Zwemer, *Studies In Popular İslam*, (London: 1939), 95; M.Salih el-Bindak, *el-Musteşrikun ve Tercemetu'l-Kur'ani'l-Kerim*, (Lübnan: 1400/1980), 69; Ali es-Sadık Haseneyn, "Lemhaetun Tarihiyyetun An Teracimi Maani'l-Kur'ani'l-Kerim", (Tebliğ), *en-Nedvetu'l-Alemyye Havle Tercemati Maani'l-Kur'ani'l-Kerim*, (İstanbul: 1395), 166-167; Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, (İstanbul: 1977), V/1923; Düccane Cündioğlu, *Türkçe Kur'an ve Cumhuriyet İdeolojisi*, (İstanbul: 1998), 27-28, dipnot 2.
- 14 Bkz. Hidayet Aydar, "Türklerde Kur'an Çalışmaları", *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 1, yıl 1 (1999), 176-181.
- 15 Bkz. Aydar, "Türklerde Kur'an Çalışmaları", 181-199.
- 16 Bkz. *Sebilurreşad*, XXIV/620, (Ekim 1340), sayfa 349; *Sebilurreşad*, XXV/640, sayfa 251. Ayrıca bkz. Düccane Cündioğlu, "Matbu Türkçe Kur'an Çevirileri ve Kur'an Çevirilerinde Yöntem Sorunu", (Tebliğ), *2.Kur'an Sempozyumu, Tebliğler-Müzakereler, 4-5 Kasım 1995, Bilgi Vakfı*, (Ankara: 1996), 187, dipnot 58. Başka bir eleştiri yazısı için bkz. Ahmet Hamdi Akseki, "Türkçe Kur'an Namındaki Kitabın Sahibi Cemil Said Bey'e", *Sebilurreşad*, XXIV/624, (Kasım 1340), sayfa 403-406.
- 17 Bkz. *Sebilurreşad*, XXI/542-543, (Temmuz, 1339), sayfa 181-182. Ayrıca bk. Cündioğlu, "Matbu Türkçe Kur'an Çevirileri..." 179.
- 18 Bkz. *Sebilurreşad*, XXIV/620, (Ekim 1340), sayfa 349; *Sebilurreşad*, XXV/640, sayfa 251. Ayrıca bkz. Cündioğlu, "Matbu Türkçe Kur'an Çevirileri..." 187, dipnot 58. Başka bir eleştiri yazısı için bkz. Ahmet Akseki, "Türkçe Kur'an Namındaki Kitabın Sahibi Cemil Said Bey'e", 403-406.

Bundan dolayı o dönemin bazı muhafazakâr ve mütedeyyin yayın organları bu tercümelere yönelik sert eleştiriler yapmış, yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti hükümetini bu işe müdahil olmaya ve halkın tasvip edip güveneceği bir tercüme hazırlatmaya davet etmiştir.¹⁹

Bunun üzerine 1925 yılı bütçe görüşmeleri esnasında Diyanet İşleri Başkanlığının bütçesine bu iş için ilave ödenek ayrılması kararlaştırılmış ve ayrıca Diyanet İşleri Riyaseti bu işle görevlendirilmiştir.²⁰ Başkan Rıfat Börekçi (v. 1942) de bunun için yardımcısı Ahmet Hamdi Akseki'ye (v. 1951) görev vermiş, o da araştırmaları sonunda bu işi en iyi yapacak olan kişinin İstiklal Marşımızın da şairi olan Mehmet Akif (v. 1936) olacağına karar vermiş, hemen kendisine gidip teklif yapmış; bu işin çok ağır sorumluluk gerektirdiğini düşündüğü için kabul etmeyen Akif'i ikna etmiş ve onu Kur'an'ı Türkçeye çevirmeye razı etmiş,²¹ bu husus yapılan bir mukaveleyle kayıt altına almıştır.²² Heyecanla Kur'an çevirisi işine koyulan Akif, bilhassa ibadetlerin Türkçe Kur'an çevirisiyle yapılması yönünde ileri sürülen fikirler²³ ve hatta ortaya konan bu yöndeki bazı uygulamalardan²⁴ endişe etmiş; kendi hazırladığı tercümenin, asıl Kur'an'ın yerine konulacağını ve Arapça Kur'an'ın terk edileceğini düşünerek tercüme işini bırakmıştır;²⁵ daha doğrusu, yaptığı çeviriyi anlaşma gereği vermesi gerektiği Diyanet İşleri Başkanlığına vermekten vazgeçmiştir...²⁶ Akseki bunun üzerine bu görevi, aynı zamanda tefsir hazırlamakta olan Muhammed Hamdi Yazır'a (v. 1942) vermiştir...²⁷

19 Bkz. Aydar, "Türklerde Kur'an Çalışmaları", 188-190.

20 Bkz. Mehmet Bulut, "İlk Cumhuriyet Meclisinde Dini Yayıncılık Hakkında Tarihi Bir Karar", *İlmi Dergi Diyanet*, cilt 28, sayı 1, (Ankara: 1992), sayfa, 142; Cündioğlu, "Matbu Türkçe Kur'an Çevirileri..", 189.

21 Bkz. Merhum Hamdi Efendi'nin Mahdumları, "Önsöz", *Hak Dini Kur'an Dili*, (3. baskı), (İstanbul: Eser Neşriyat, 1971), I/III-IV.

22 Bkz. Mehmet Ünal, "Bir Mukâvele'nin Serencâmı: Mehmed Akif'in Akim Kalan Meâli Üzerine", *Diyanet İlmi Dergi*, 2008, cilt: XLIV, sayı: 1, s. 7-30.

23 Bkz. Hidayet Aydar, "Türklerde Anadilde İbadet Meselesi –Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası–", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 15, yıl 2007, (İstanbul: 2007), 91.

24 Bkz. Aydar, "Türklerde Anadilde İbadet Meselesi –Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası–", 77-92; Hidayet Aydar – Necmettin Gökçür, "Discussions on the Language of Prayer in Turkey: A Modern Version of the Classical Debate", *Turkish Studies*, vol. 8, no 1 (March 2007), 127-130; Hidayet Aydar, "Attempts At Reform In Worship: The Example Of Turkey", *Ekev Akademi Dergisi*, sayı 28, yıl 11, (yaz 2006), 3-5.

25 Hidayet Aydar, "Muhâvelâtu İkâmeti's-Salâti bi Luğati'l-Umm inde'l-Etrâk ve'n-Nikâş elleti Ceret Beynehum Fihâ", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 12, yıl 2005, (İstanbul: 2005), 11-12.

26 Bkz. Eşref Edip, *Mehmed Akif Hayatı Eseleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, (İstanbul: 1962), I/188-193; Mahir İz, *Yılların İzi*, (İstanbul: Kitabevi, 1990), 145; M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar II*, (İstanbul: İFAV yay., 1989), 64; Hidayet Aydar, "Mehmed Akif ve Kur'an-ı Kerim Tercümesi", *İlmi Dergi Diyanet*, cilt 32, sayı 1 (Ocak-Şubat-Mart 1996), 50-51.

27 Bkz. Merhum Hamdi Efendi'nin Mahdumları, "Önsöz", *Hak Dini Kur'an Dili*, I/III-IV.

Bu arada İzmirli İsmail Hakkı'nın (v. 1946) hazırlamış olduğu *Meani-i Kur'an* adlı tercüme,²⁸ 1927 yılında Arap harfleriyle basılmıştır ve bu, Cumhuriyet döneminde basılan ilk önemli tercüme olarak kayda geçmiştir.²⁹ 1934 yılında Ömer Rıza Doğrul'un (v. 1952) hazırladığı *Tanrı Buyruğu Kur'an-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsiri* adlı eser basılmıştır.³⁰ 1935-1939 yılları arasında da Muhammed Hamdi Yazır'ın hazırladığı *Hak Dini Kur'an Dili Yeni Mealli Türkçe Tefsir* neşredilmiştir.³¹ Daha sonraları Hasan Basri Çantay (v. 1964) ve Ömer Nasuhi Bilmen'in (v. 1971) mealleri, Diyanet İşleri Başkanlığınca Hüseyin Atay ile Yaşar Kutluay'a yaptırılan *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Ali Rıza Sağman'ın (v. 1965) *Lâfzen ve Mealen Kur'an-ı Kerim Tercümesi* adlı meali, Süleyman Ateş'in *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Celal Yıldırım, Ali Bulaç, Suat Yıldırım, Ali Özek ve arkadaşları ve daha başka pek çok zatın hazırladığı mealler yayımlanmıştır...³²

Bilhassa Muhammed Esed'in (v. 1992) *The Message of The Qur'an* adlı İngilizce mealinin *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir* adıyla Türkçeye çevrilmesi büyük bir ilgi görmüş ve meallerin sayısının artmasında, tarzının değişmesinde etkili olmuş, özellikle de Esed'in mealini esas alan yeni mealler zuhur etmiştir...³³

- 28 Bkz. Mustafa Çetin, "İzmirli İsmail Hakkı'nın 'Maâni-i Kur'an' Adlı Eseri", *İzmirli İsmail Hakkı, (Sempozyumu İzmir 24-25 Kasım 1995)*, (Yay. Haz. M. Şeker- A.B. Baloğlu), (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı: 1996), 35-36; Hidayet Aydar, "Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi ve Türk Kültür Hayatına Katkıları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 13, yıl 2006, (İstanbul: 2006), 31.
- 29 Bkz. Macit Yaşaroğlu, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Bibliyografyası, (Kur'an Tarihi ile beraber)*, (Ankara: DİB Yayınları, 1991), 155-156; Celaleddin İzmirli, *İzmirli İsmail Hakkı*, (İstanbul: Hilmi Kitabevi, 1956), 12-17; Sabri Hizmetli, *İsmail Hakkı İzmirli*, (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996), 11-30.
- 30 Bkz. Mustafa Uzun, "Doğrul, Ömer Rıza", (*DİA*), cilt IX, 490; Ali Akpınar, "Ömer Rıza Doğrul (1893-1952) ve 'Tanrı Buyruğu' Adlı Eseri ve Meal Dünyasına Katkısı", *Kur'an Mealleri Sempozyumu -Eleştiriler ve Öneriler- (24-26 Nisan 2003, İzmir)*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), cilt: I, sayı: , s. 459.
- 31 Bkz. Merhum Hamdi Efendi'nin Mahdumları, "Önsöz", *Hak Dini Kur'an Dili*, I/VI; Düca-ne Cündioğlu, "Matbu Türkçe Kur'an Çevirileri..." 194; Mustafa Bilgin, "Hak Dini Kur'an Dili", (*DİA*), cilt XV (İstanbul: 1997), 153.
- 32 Bkz. Aydar, "Türklerde Kur'an Çalışmaları", 212-224.
- 33 Hakkında bazı değerlendirmeler için bkz. Meal üzerinde bazı değerlendirmeler için bkz. Suat Yıldırım, "Muhammed Esed'in 'Kur'an Mesajı' Adlı Tefsiri Hakkında", *Yeni Ümit Dergisi*, Sayı: 58 (Ekim - Kasım - Aralık 2002); İsmail Çalışkan, "Çağdaş Bir Düşünür ve Müfessir Olarak Muhammed Esed", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 2, sayı 1, (1998), 429-435; Mustafa Akman, "Muhammed Esed'in Kur'an Mesajı Adlı Meal-Tefsiri Üzerine Bir İnceleme", *İslami Araştırmalar Dergisi*, cilt 16, sayı 1 (2003)-127-155; Erdoğan Baş, "Muhammed Esed'in Kur'an Mesajı Adlı Eserinin Meal Açısından Değerlendirilmesi", *Kur'an Mealleri Sempozyumu Eleştiriler Öneriler*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007), II/25-40; İbrahim H. Karlı, "Çeviri Kuramları Açısından Muhammed Esed'in Çeviri Yöntemi ve Değerlendirilmesi", *İslami Araştırmalar Dergisi*, cilt 16, sayı 1 (2003), 95-112; Mustafa Öztürk, "Muhammed Esed'in Meal-Tefsirinde Batı Te'vil Olgusu", *İslami Araştırmalar Dergisi*, cilt 16, sayı 1 (2003), 117-119; Meryem Demiray, *Muhammed Esed'in Kur'an Mesajı İsimli Eserindeki Metodu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (İstanbul: 2006); Hayriye Buyuran, *Muhammed Esed'in Ahkam Ayetlerini Tefsiri ve Bunların İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (İstanbul: 2006).

Kur'an'ı Türkçe tercüme etme süreci halen bütün hızıyla devam etmektedir. Piyasada mevcut tercümelere her gün yenileri eklenmektedir. Biz Kur'an'ın bu şekilde tercüme edilmesinde bir beis görmüyoruz, elverir ki bunu yapanlar ehil kişiler, işin erbabı olan zatlar olsun. Kur'an'a, Kur'an'ın diline, kendi anadiline, dilin inceliklerine, dilbilimin ilkelerine, kelime ve cümle bilgisine, anlama hususu üzerinde duran semantik ilminin kurallarına, onu yorumlama yöntemlerine, tercüme biliminin esaslarına, çeviri ilke ve yöntemlerine ve benzeri bilgilere vakıf olmayan, bu konularda yeterli donanıma sahip olmayan, daha önce tercüme konusunda deneyim kazanmış olmayan kişilerin Kur'an'ı tercüme etmelerini tasvip etmiyoruz. Bu şekilde birbirinin kopyası durumundaki tercümelerin halkımıza geniş bir fayda sağladığına inanmıyoruz. “Farklı tercüme yapılsın, muhtelif ehil kişiler Kur'an'ı tercüme etsin, bu konuda önlerine zorluk çıkarılmasın” derken, yukarıda belirttiğimiz donanımlarla mücehhez kişilerin yaptığı/yapacakları tercümeleri kastediyoruz. Bizce bu ehil kişiler farklı bakış açılarına göre Kur'an'ı çevirmeliler, çevirebilmeliler; mesela bazı ehil kişiler okuyucuyu esas alarak, yani okuyucu merkezli olarak Kur'an'ı tercüme etmeli; lafzın dar kalıpları arasında sıkışıp kalmadan geniş bir perspektifle ve manayı anlaşılır bir şekilde sunarak meal hazırlamalı/hazırlayabilmelidirler. Ama bunun yanında bilhassa akademik çevreler başta olmak üzere belli bazı kesimler için lafız ekseni çeviriler de yapılmalı/yapılabilirdir. Aynı şekilde çocuklarımızı, onların ruh yapısını, seviyelerini, duygu dünyalarını, düşüncelerini esas alan, onlara hitap eden, bilhassa onlar için hazırlanmış mealler de yapılmalıdır. Keşke birbirinin kopyası yeni tercüme hazırlanacağına, mesela çocukları esas alan veya buna benzer belli bazı okuyucu kitlelerini göz önünde bulundurarak hazırlanan mealler sunulsa! Batıda bu anlayışla hazırlanmış belli bazı kesimlere hitap eden pek çok İncil nüshalarının olduğu malumdur. “Onlar yapıyorlar” diye değil, “fakat bunun bir zaruret olduğuna inandığımız için bizim de buna benzer mealler hazırlamamız gerekir” diye düşünüyoruz. O zaman insanlarımız daha fazla Kur'an meali okuyacak, daha çok anlayarak okuyacak, daha ziyade istifade ederek okuyacaktır.

Bu çerçevede şimdi öğrencilerin meallere olan ilgilerini öğrenmeye, ne kadar meal okuduklarını görmeye geçelim

3 – Meallerle İlgili Soruların Analiz ve Değerlendirilmesi

Bu kısımda ankette meallerle ilgilerinin tespiti için öğrencilere yöneltilen sorular, bunların tahlil ve yorumlaması ele alınacaktır. Öğrencilere bununla ilgili üç soru soruldu; ilk soruyla onların meallerle ne kadar haşır-neşir oldukları, ne kadar meal okudukları tespit edilmiş olacak, ikinciyle daha ziyade hangi meali beğen-

34 Bu hususta yapılmış bir çalışma için bkz. Ahmet Yılmaz, *Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri*, (Yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Ankara: 2007), 48-59.

dikleri, biri kendilerinden bir meal talep ederse hangisini önerecekleri öğrenilmiş olacaktır. Son soru da ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşünüp düşünmedikle-riyle ilgili olacaktır.

a – Şu Ana Kadar Ne Kadar Meal Okudunuz?

2011-2012 eğitim öğretim yılında Kur'an Tercümesi Teknikleri dersinin gö-ren öğrencilere “Şu ana kadar ne kadar Kur'an meali okudunuz?” şeklinde bir soru yöneltildi. Sorunun altında da onlara aşağıdaki tabloda görülen şıkları sunul-du ve bunlardan kendilerine en uygun olanı seçmeleri istendi.

Öğrencilerin tercihleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Seçenekler	Öğrenci say.		Öğretim Durumuna Göre				Cinsiyete Göre			
	Öğr.	%	I.öğr.	%	II.öğr.	%	Kızl.	%	Erk.	%
Kur'an'ın tümünü meal olarak okudum	103	%38	52	%36	51	%41	67	%38	33	%38
Kur'an'ın yarısına yakınını meal olarak okudum	84	%31	47	%32	37	%29	63	%36	20	%23
Kur'an'ın üçte birini meal olarak okudum	31	%11	16	%11	15	%12	19	%11	12	%14
Kur'an'ın bundan da az bir kısmının mealini okudum	20	%7	12	%8	8	%6	16	%9	4	%5
Kur'an meali okumadım	2	%1	2	%1	0	%0	2	%1	0	%0
Yorum yok	18	%7	10	%7	8	%6	4	%2	14	%16
Cevapsız	13	%5	6	%4	7	%6	6	%3	5	%6
Toplam	271	% 100	145	%100	126	%100	177	%100	88	%100

Tablo 1. 2012 yılında anketin uygulandığı öğrencilerin okudukları meal miktarına göre dağılımı

Görüldüğü gibi ankete katılan 271 öğrencinin %38'i, (103 kişi) Kur'an'ın tümünü meal olarak okumuştur. Şüphesiz ki bu, iyi bir orandır. Fakat daha da iyi olabilir. Kur'an'ın yarısına yakınını okuyanların oranı %31, üçte birini okuyanların oranı ise %11'dir. 2 öğrenci hiç meal okumadığını söylemiştir. Biz İlahiyat Fakültesinde bu sınıfa gelmiş bir öğrencinin hâlâ hiç meal okumamış olmasına ihtimal vermiyoruz. Ama olabilir de. Sonuçta bu %1 bile olmayacak kadar düşük bir orandır ve fazla da üzerinde durmaya gerek yoktur.

I. ve II. öğretimde okuyor olmalarına göre bakıldığında birbirine oldukça yakın oranlar görülüyor. Bu arada belirtelim ki hiç meal okumadığını belirten iki öğrenci I. öğretimde okuyan öğrencilerdir.

Kız-erkek ayrımı açısından bakıldığında burada da birbirine yakın oranlar söz konusudur; mesela Kur'an'ın tümünü okuyan kızlarla erkeklerin oranı aynı-

dır; iki grupta da bu oran %38'dir. Ancak ikinci şıktaki verilerden kızların biraz önde oldukları görülüyor. "Kur'an'ın yarısına yakını okudum" diyen kızların oranı %36, erkeklerin oranı ise %23'tür. Hiç meal okumadığını söyleyen iki öğrenci de kızdır.

2011 Haziran ayında uygulanan ankette de öğrencilere "şu ana kadar Kur'an mealiyle ne kadar haşır-neşir oldunuz?" diye bir soru yöneltilmiş ve aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi dört seçenek sunulmuştu. O zamanki öğrencilere uygulanan anketin sonuçları şöyle idi:

Seçenekler	Öğrenci sayısı	
	Öğrenci	%
Kur'an mealini baştan sona okudum	45	%35
Yarisından az bir kısmını okudum	47	%36
Çok az okudum	29	%22
Hiç okumadım	1	%0,7
Yorum yok	8	%6
Toplam	130	% 100

Tablo 2. 2011 yılında anketin uygulandığı öğrencilerin okudukları meal miktarına göre dağılımı

Burada da yine öğrencilerin %35 (45 öğrenci) gibi önemli bir kısmının Kur'an'ın tümünü meal olarak okudukları görülüyor. Yarısına yakın okuyan %36'yı da eklersek ilk iki şıkkı tercih eden öğrencilerin oranı %70'i geçmektedir ki, bu da yukarıdaki rakamla benzer bir sonuç ortaya koymuş olmaktadır.

Bu veriler öğrencilerin meal okuma konusunda iyi bir noktada olduğunu göstermektedir. Her iki ankette de ilk iki şıkka bakarak %70 civarında öğrencinin Kur'an'ın tümünü veya yarısına yakın kısmını okudukları görülüyor. Daha önceki yıllarda İlahiyat Fakültesi öğrencileri arasında meal okuma oranının düşük olduğunu biliyoruz. Hatta zaman zaman sınıflarda Kur'an'ın tümünü meal olarak okuyan var mı diye sordüğümüzde tek tük bir iki parmağın kalktığını görüydük. Şimdi ise bu oranın oldukça yukarılarda olduğu müşahede ediliyor ki, bunun sevindirici bir durum olduğunu belirtmeliyiz.

b- En Çok Tercih Edilen Mealler

Şu ana kadar 200 civarında Türkçe Kur'an tercümesi yapılmıştır. Halen piyasalarda 100'den fazla Türkçe Kur'an meali mevcuttur ve halkımız tarafından alınıp okunmaktadır. Doğal olarak öğrenciler de bu mealleri zaman zaman kullanmaktadırlar. Hem İmam-Hatip Lisesi yıllarında, hem de burada geçirdikleri zaman zarfında az veya çok bu mealleri okumuş ve haklarında bilgi sahibi olmuşlardır. Esasen 2012 yılında yapılan ankete katılan 271 öğrenci, 2011 Ocak ayında

yapılan ankete katılan 135 öğrenci ve 2015 yılında ankete katılan 139 öğrenci ile yani toplam 545 öğrenci ile bir dönem boyunca Kur'an Tercümesi Teknikleri derisi işlendi ve orada muhtelif meallerden örnekler verilerek öğrencilerin mealleri daha yakından tanımaları sağlandı. Ankete katılan 37 dördüncü sınıf öğrencisiyle de bu ders bir yıl önce işlemiştir; dolayısıyla onlar da mealler hakkında bilgi sahibidirler. Zaten yukarıdaki soruya verilen cevaplarda da öğrencilerin meallere yabancı olmadıkları anlaşılıyor.

İşte bu anket vesilesiyle bu öğrencilerin daha çok hangi meali okudukları, hangisini beğendikleri tespit edilmeye çalışıldı. Bunun için de öğrencilere “Biri size bir Kur'an meali almak istediğini söylese, ona hangi meali önerirsiniz?” şeklindeki bir soru yöneltildi ve onlardan sadece bir meal yazmaları talep edildi. Öğrenciler bu soruya cevap olarak hangi meali tercih ediyorlarsa onu yazmışlardır. Zaten ankette, öğrenci hangisini istiyorsa onu yazsın diye bu sorunun altına herhangi bir seçenek sunulmadı. Zira seçeneğin sunulması, onların alanlarını daraltabilir, tercihleri üzerinde etki yaratabilirdi. Ayrıca yukarıda da geçtiği üzere 200 civarındaki meali tek tek yazmanın zorluğu gibi teknik bazı sıkıntılar da doğurabilirdi. Şimdi öğrencilerin tercih ettikleri meallere gelelim.

Ancak daha önce şunu da belirtmeliyiz: Kur'an Tercümesi Teknikleri dersinde dönem başında teknik bazı bilgiler verildikten sonra, ağırlıklı olarak tercümesi daha fazla hassasiyet gerektiren bazı ayetlerin Türkçeye nasıl çevrildiği hususu, mevcut mealler arasında karşılaştırmalar yapıp örnekler verilerek incelenmiştir. Bu esnada halkımız arasında yaygın olarak kullanılan Abdülbaki Gölpınarlı, Abdullah Parlıyan, Adem Uğur, Ahmet Tekin, Ali Bulaç, Ali Fikri Yavuz, Bayraktar Bayraklı, Bekir Sadak, Celal Yıldırım, Cemal Külünkoğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Vakfı, Edip Yüksel, Elmalılı Hamdi Yazır, Gültekin Onan, Hasan Basri Çantay, Hayrat Neşriyat, Kadri Çelik, Muhammed Esed, Ömer Nasuhi Bilmen, Şaban Piriş, Suat Yıldırım, Süleyman Ateş, Ümit Şimşek, Yaşar Nuri Öztürk gibi internet ortamında mevcut olan mealler hazır bulundurulmuştur. Bunların yanında merhum Salih Akdemir, Beşir Eryarsoy-Ahmet Ağırakça, Mustafa Öztürk, Hasan Tahsin Feyizli, Mustafa İslamoğlu meali gibi mealler de işlenmiştir. Bu sayede aşağıda adı geçen tüm mealler sınıflarda, bilhassa I. öğretim sınıflarında örnekler verilirken kullanıldıkları gibi, burada adı verilmemiş olan daha başka mealler de kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerden ellerinde bulunan meallerden en az iki cüzü, derste öğrendikleri şekliyle eleştirel bir anlayışla okumaları istenmiştir. 2014 yılı güzünde derisi alan öğrencilerden 103'ü, mevcut meallerden en az bir cüzü karşılaştırarak birer ödev hazırlamıştır. Nitekim bu okumalarda da dikkat çeken bazı ayetler ve bu ayetlere verilen mealler üzerinde durulmuş, verilmiş olan mealler sınıfta değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Böylece öğrencilerin mealleri daha yakından tanımaları, onları okumuş olarak karar vermeleri bir ölçüde sağlanmıştır.

Buna göre acaba öğrenciler en çok hangi mealleri tercih ediyor, en çok hangi mealleri önemsiyor, başkasına öneriyorlar?

Burada önce 2011 yılında yapılan ankette çıkan sonucu, sonra da 2012 yılında, en son olarak da 2015 yılındaki ankette elde edilen netice verilecektir:

b1- 2011 Yılındaki Ankete Göre En Çok Beğenilip Önerilen Mealler

Bu soruya 135'i o zamanlar 5. yarıyılıda, 37'si de 7. yarıyılıda ve 24'ü de 1. yarıyılıda olan toplam 196 öğrenci katılmış idi. Bunların bu konudaki tercihleri şöyledir:

No	Mealler	Öğr. adedi	%	Kızlar	%	Erkekler	%
1	Muhammed Esed meali ³⁵	11	%7	9	%9	2	%3
2	Diyanet Vakfı meali ³⁶	9	%5	6	%6	3	%5
3	Hasan Basri Çantay meali ³⁷	10	%5	3	%3	7	%11
4	Suat Yıldırım meali ³⁸	55	%28	29	%28	26	%42
5	Diyanet meali ³⁹	14	%7	10	%10	4	%7
6	Hamdi Yazır meali ⁴⁰	34	%17	21	%20	13	%21
7	Mustafa İslamoğlu meali ⁴¹	6	%3	5	%5	1	%2
8	Mevdudi meali ⁴²	2	% 1	2	%2	0	%0

- 35 Aslı İngilizcedir ve orijinal adı *The Message of The Qur'an*'dir. Eser, Cahit Koytak ve Ahmet Ertürk tarafından *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir* adıyla Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul: İşaret yayınları, 1996, 3 cilt).
- 36 *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali* adını taşıyan tercüme, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyeleri olan Hayrettin Karaman-Ali Özek- İbrahim Kâfi Dönmez-Mustafa Çağrıncı-Sadrettin Gümüş-Ali Turgut tarafından yapılmıştır. Çeviri önce 1982 yılında İstanbul'da Ayyıldız matbaasında basılmış, daha sonra Suudi Arabistan hükümeti meali satın alıp basarak bu ülkeye giden Türk hacılarına bedava dağıtmıştır. En son olarak da Türkiye Diyanet Vakfı mealin haklarını alarak basmaktadır.
- 37 *Kur'an-ı Hakim ve Meali Kerim*, (Naşiri Mürşid Çantay, İstanbul: Elif ofset, hicri 1410/miladi 1990, 3 cilt).
- 38 *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, (İstanbul: Işık yayınları, 1996).
- 39 Diyanet İşleri Başkanlığı ilk önce Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay tarafından hazırlanan *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali* adlı tercüme 1961 yılında basarak piyasalara sürmüştü ve uzun süre de bunu Başkanlığın meali olarak kullanmıştı. Ancak sonraları Halil Altıntaş ve Muzaffer Şahin tarafından hazırlanan *Kur'an-ı Kerim Meali* adlı tercüme bastırarak piyasaya sürdü ve halen bu meal, Diyanetin meali olarak bilinmektedir. Burada da bu meal kastedilmektedir.
- 40 *Hak Dini Kur'an Dili Yeni Mealli Türkçe Tefsir*, (Ankara: 1935).
- 41 *Hayat Kitabı Kur'an-ı Kerim Gerekeçli Meal-Tefsir*, (İstanbul: Düşün yayınları, 2008).
- 42 Ebu'l-Ala el-Mevdudi'nin (v. 1979) *Tefhimu'l-Kur'an* adında bir tefsiri vardır ve bu tefsir, Muhammed Han Kayhani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal ve Hamdi Aktaş'tan oluşan bir kurul tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul: İnsan Yayınları, 1986). Ayrıca bir de Mevdudui'nin *Tercümanü'l-Kur'an* diye bir meali vardır ve bu meal de Muhammed Han Kayhani tarafından *Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali* adıyla Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul, İnkılap Yayınları, 2004). Mevdudu ismini yazan öğrencilerimiz bunlardan birini kast etmiş olmalıdır.

9	Hasan Tahsin Feyizli meali ⁴³	9	%5	9	%9	0	%0
10	Mehmet Çakır meali ⁴⁴	4	%2	4	%4	0	%0
11	Muhammed Hamidullah meali ⁴⁵	2	%1	1	%1	1	%2
12	Yaşar Kandemir ve diğerleri ⁴⁶ meali ⁴⁷	2	%1	0	%0	2	%3
13	Diğerleri ⁴⁸	7	%4	4	%4	3	%5
14	Cevap yok	31	%16	-	-	-	-
15	Toplam	196	-	103	%100	62	%100

Tablo 3. Anketin uygulandığı 2011 yılında öğrencilerin en çok tercih ettikleri meale göre dağılımı

Ankette öğrenciler 19 tane meal adı vermişlerdir. Bunların içerisinde en çok tercih edileni ise Suat Yıldırım'ın mealidir.⁴⁹ 55 öğrenci bu mealı tercih etmiş ki, bunların oranı %28'i oluşturmaktadır.

Diğer meallere gelince, ikinci sırada Hamdi Yazır'ın tercümesi gelmektedir⁵⁰ ki, bunu da 34 öğrenci (%17,3) tercih etmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığınca basılan ve Halil Altuntaş ile Muzaffer Şahin tarafından hazırlanan mealı 14 kişi,

43 Feyzu'l-Kur'an Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali (İstanbul: Server iletişim, 2005).

44 Kur'an-ı Kerim ve Türkçesi, (İzmir: Birleşik Matbaacılık, 2010).

45 Aslı Fransızca olup Abdulaziz Hatip ve Mahmut Kanık tarafından Aziz Kur'an Çeviri ve Açıklama adıyla Türkçeye çevrilmiştir (İstanbul: Beyan Yayınları 2001).

46 Yaşar Kandemir-Halit Zevallsiz-Ümit Şimşek.

47 Ayet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, (İstanbul: İfav Yayınları, 2010, 2 cilt).

48 Burada sadece 1 öğrenci tarafından tercih edilmiş olan mealler kast edilmiştir ki bunlar da şu meallerdir: Beşir Eryarsoy-Ahmet Ağırakça meali (Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, İstanbul: Burcu Yayınevi, 1997); Abdullah Parlayan meali (Kur'an-ı Kerim ve Özlü Tefsir, Konya: Damla Ofset, ts.); Salih Akdemir meali (Son Çağrı Kur'an, Ankara: Ankara Okulu, 2004); Mahmut Toptaş meali (Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, İstanbul: Cantaş yayınları, 2004); Ahmet Davudoğlu meali (Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali (Türkçe Anlamı), İstanbul: Çile yayınları, 1988); Ali Bulaç meali (Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meal ve Sözlük), İstanbul: Pınar yayınları, 1983); Ömer Dumlu meali (Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meal), (Hüseyin Elmalı ile birlikte), İzmir: İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2001).

49 Meal üzerinde bazı değerlendirmeler için bkz. Lütfullah Cebeci, "Prof. Dr. Suat Yıldırım'ın Kur'an-ı Hakim ve Açıklamalı Meali", Kur'an Mealleri Sempozyumu Eleştiriler Öneriler, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007), 1/411-422; Cündioğlu, Kur'an Çevirilerinin Dün-yası, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2005), 195-225..

50 1935-1936 yılında Hak Dini Kur'an Dili adlı tefsirin içinde basılan meal, daha sonra birçok kişi tarafından sadeleştirilmesi yapılarak basılmıştır. Bu sadeleştirmeler ne yazık ki merhum Elmalılı'nın mealini orijinal halinden uzaklaştırarak bambaşka bir meal haline getirmiştir. Bu husus da bazı tenkitlere yol açmıştır. Mesela bkz. Suat Yıldırım, "Elmalılı'nın Mealı veya Sahipsizliği Mealı", Yeni Ümit Dergisi, (Nisan-Mayıs-Haziran 2009).

Muhammed Esed'in mealini 11 kişi ve Hasan Basri Çantay'ın mealini⁵¹ de 10 kişi tercih etmiştir. Diğer mealler ise bunlardan daha az kişi tarafından tercih edilmiştir.

Bu arada 31 öğrenci, yani öğrencilerin %15.8'i herhangi bir meal adı yazmamıştır. Bunun nedeni, bu öğrencilerin hiçbir mealı beğenmemesi midir? Birkaç öğrencinin, "hiçbir mealı önermem" dediğine bakarak, acaba bunlar bu meallerin hiçbirini beğenmedikleri için mi böyle demişlerdir diye düşünülebilir. Ne var ki bir öğrencinin bir mealı beğenmediğini söyleyebilmesi için iyi derecede meal bilgisi ve kültürüne vakıf olması, mealler arasında iyi bir karşılaştırma yapmış olması vs. gerekir. Netice olarak 31 öğrencinin büyük bir kısmı hiçbir şey yazmamıştır. Bunun muhtelif nedenleri olabilir. Fakat ne olursa olsun bu kadar öğrencinin bir tercihte bulunmaması üzücü ve aynı zamanda düşündürücüdür.

Kız ve erkek öğrenciler açısından baktığımızda yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere Esed, Suat Yıldırım, Hamdi Yazır, Hasan Tahsin Feyizli, Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Vakfı, Mustafa İslamoğlu, Mehmet Çakır gibi mealler daha çok kızlar tarafından, Hasan Basri Çantay mealı de daha çok erkekler tarafından tercih edilmiştir.

b2- 2012 Yılındaki Ankete Göre En Çok Beğenilip Önerilen Mealler

2012 yılındaki ankete gelince, buna da 271 öğrenci katılmıştır. Bu öğrenciler tarafından en çok beğenilip önerilen mealle ilgili tercihleri şöyledir (Tabloda aynı zamanda öğretim durumuna ve cinsiyete göre dağılım da verilmiştir):

No	Mealler	Öğrenci say.		Öğretim Durumuna Göre				Cinsiyete Göre			
		Öğr.	%	I.öğr.	%	II.öğr.	%	Kızl.	%	Erk.	%
1	Muhammed Esed	28	%10	16	%11	12	%10	24	%14	4	%5
2	Diyanet Vakfı	20	%7	12	%8	8	%6	13	%7	6	%7
3	Hasan Basri Çantay	6	%2	4	%3	2	%2	0	%0	5	%6
4	Suat Yıldırım	51	%19	24	%17	27	%21	29	%17	22	%25
5	Diyanet	42	%16	20	%14	22	%18	28	%16	14	%16
6	Hamdi Yazır	20	%7	7	%5	13	%10	11	%6	9	%10
7	Mustafa İslamoğlu	8	%3	3	%2	5	%4	7	%4	1	%1

51 Hakkında bazı değerlendirmeler için bkz. Abdullah Yılmaz, *Hasan Basri Çantay ve Meal-i Kerimindeki Tefsir Kısımlarının Analizi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Sakarya: 2007), 5; Sadık Erenbaş, *Hasan Basri Çantay'ın Tefsir İlmindeki Yeri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Trabzon: 2006); İbrahim H. Karlı, "Hasan Basri Çantay'ın Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim'deki Tercüme Metodu", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl 6, sayı 13 (Erzurum: 2002), 154-155.

8	Mevdudi	2	%1	0	%0	2	%2	1	%1	1	%1
9	H. Tahsin Feyizli	12	%4	2	%1	10	%8	10	%7	2	%2
10	Mehmet Çakır	3	%1	2	%1	1	%1	1	%1	2	%2
11	Mustafa Öztürk ⁵²	22	%8	21	%15	1	%1	18	%10	4	%5
12	Bekir Sadak ⁵³	6	%2	6	%4	0	%0	6	%3	0	%0
13	Ali Ünal ⁵⁴	3	%1	2	%1	1	%1	0	%0	2	%2
14	Hayrat Neşriyat ⁵⁵	2	%1	2	%1	0	%0	1	%1	1	%1
15	Süleyman Ateş ⁵⁶	2	%1	2	%1	0	%0	0	%0	2	%2
16	Seyyid Kutub ⁵⁷	3	%1	1	%1	2	%2	1	%1	2	%2
17	M. Ustaosmanoğlu ⁵⁸	2	%1	0	%0	2	%2	0	%0	2	%2
18	İhsan Eliaçık ⁵⁹	2	%1	0	%0	2	%2	2	%1	0	%0
19	Diğerleri ⁶⁰	10	%4	4	%3	6	%5	9	%5	1	%1
20	Cevap yok	24	%9	15	%10	9	%7	14	%8	7	%8
21	Hiçbiri	2	%1	2	%1	0	%0	1	%1	1	%1
22	Bilmiyorum	1	%0,4	0	%0	1	%1	1	%1	0	%0
Topl	Toplam	271	% 100	145	%100	126	%100	177	%100	88	%100

Tablo 4. Anketin uygulandığı 2012 yılında öğrencilerin en çok tercih ettikleri meale göre dağılımı

Görüldüğü gibi en çok tercih edilip önerilen meal Suat Yıldırım'ın meali olmuştur. Bu meal öğrencilerin yaklaşık %19'u (51 öğrenci) tarafından tercih edil-

- 52 Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, (İstanbul: Düşün Yayınları, 2011).
- 53 Bekir Sadak, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009).
- 54 *Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali*, (İstanbul: Hayrat Neşriyat).
- 55 Ali Ünal, *Allah Kelamı Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, (İstanbul: Define Yayınları, 2007).
- 56 *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali*, (Ankara: Kılıç Kitabevi, 1977).
- 57 Seyyid Kutub'a ait bir meal yoktur. Sanırım bu şıkkı tercih edenler onun *Fi Zilali'l-Kur'an* adlı tefsirinin tercümesini kast etmiş olmalıdır.
- 58 Mahmud Ustaosmanoğlu, *Kur'an-ı Mecid ve Tefsirli Meal-i Alisi*, (İstanbul: Yasin Yayınevi, 2009).
- 59 *Yaşayan Kur'an Türkçe Meal-Tefsir*, (İstanbul: İnşa Yayınları, 2007).
- 60 Burada sadece 1 öğrenci tarafından tercih edilmiş olan mealler kast edilmiştir ki bunlar da şu meallerdir: Ali Bulaç meali, Muhammed Hamidullah meali (*Aziz Kur'an*, Çev. Abdulaziz Hatip-Mahmut Kanık, İstanbul: Beyan Yayınları, 2003), Ömer Dumlu meali, Mahmut Kısa meali (*Kısa Tefsirli Kur'an Meali*, Armağan Kitapları, 2010), Ahmed Davudoğlu meali, Talat Koçyiğit meali (*Kur'an-ı Kerim Meali*, Ankara: Kılıç yayınevi, tarihsiz), Yaşar Kandemir ve diğerleri meali (*Ayet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, İstanbul: İfav Yayınları, 2010, 2 cilt); Ömer Nasuhi Bilmen meali (*Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meal-i Alisi ve Tefsiri*, Yayına haz. Mümin Çevik, İstanbul: Bilmen Yayınları, 1963), Şaban Piriş meali (*Kur'an Yolu İniş Sırasına Göre Anlam ve Tefsiri*, Kayseri, Arz yayıncılık, ts.), Bahaeddin Sağlam meali, (*Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, İstanbul: Tebliğ Yayınları, 1995).

miştir. Daha önceki ankette de en çok tercih edilen mealin Suat Yıldırım'ın meali olduğu görülmüş idi. Yani her iki ankette de Suat Yıldırım'ın meali ilk sırada yer almıştır. Buna göre muhtelif vakitlerde 597 öğrenciye uygulanan anketlerde (55+51) 106 öğrenci Suat Yıldırım'ın mealini birinci meal olarak seçmiştir. Meal ile ilgili soruya cevap vermeyen 27 öğrenciyi çıkaracak olursak geriye kalan 570 öğrencinin %19'u Suat Yıldırım'ı tercih etmiş oluyor. Buna bakarak şöyle denebilir: Yaklaşık olarak Fakülte'deki her 5 öğrenciden 1'i Suat Yıldırım'ın mealini önemsemektedir.

İkinci olarak en çok tercih edilen meal 42 kişinin tercihiyle, yani %16'lık oranla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın neşretmiş olduğu mealdir. Bu meal, daha önce yapılan anketlerde de 14 kişinin tercihiyle, yani %7'lik oranla en çok tercih edilen üçüncü meal olmuştu. Ankette meal tercihinde bulunan 570 öğrenci açısından bakarsak (14+42) 56 kişi, yani öğrencilerin %9'u bu meali tercih etmiş oluyor.

Üçüncü sırada Elmalılı Hamdi Yazır'ın meali gelmektedir. Bu meali daha önceki ankette 34 (%17), bu ankette de 20 (%7) kişi olmak üzere toplam 54 kişi tercih etmiştir. Buna göre 570 öğrencinin %9'u Hamdi Yazır'ın tercümesini seçmiştir.

Bu ankette en çok tercih edilen dördüncü meal Muhammed Esed'in meali olmuştur. Daha önceki ankette Esed'in meali 11 kişiyle en çok tercih edilen dördüncü meal olmuştu. Buna göre 570 öğrencinin (11+28) 39'u, yani toplam öğrencilerin %7'si bu meali benimsemiştir.

Türkiye Diyanet Vakfı tarafından basılan ve Marmara Üniversitesi öğretim üyelerinden 6 kişilik bir komisyon tarafından hazırlanmış olan meal, daha önceki ankette 9, bu ankette de 20 olmak üzere toplam 29 kişi tarafından tercih edilmiştir ki, bu da 570 kişi arasında %5'e tekabül etmektedir.

Son olarak da burada Mustafa Öztürk'ün mealinden bahsetmek istiyorum. Diğerlerine göre piyasaya yeni çıkmış olmakla beraber gittikçe tutulmaya başlanan bir meal olarak gördüğümüz Öztürk'ün meali, hassasiyet gerektiren ayetlerin mealindeki başarılı çevirisiyle dikkat çeken bir mealdir.⁶¹ I. öğretim öğrencileri diğer bazı mealler gibi bu meali de sınıfa getiriyorlardı, dolayısıyla derste incelenen ayetlerin mealinde bunu da kullanma imkânı oluyordu. Çoğunlukla Sayın Öztürk'ün meali takdir topluyor ve ilgi çekiyordu. Esasen bundan olacak ki, öğrencilerin tercih edip önerdikleri mealler arasında diğer birçok meali geride bırakarak onların önüne geçebilmiştir. II. öğretimde ise ne yazık ki meal sınıflarda bulundurulamamış, dolayısıyla ayet incelemelerinde fazla kullanılamamıştır. Bu öğrencilerin meali fazlaca tercih etmemelerinin nedenlerinin başında bu husus geliyor diye düşünüyorum. Buna göre Öztürk'ün meali sadece Ocak 2012'deki

61 Hakkında bazı değerlendirmeler için bkz. Zülfi Kar, "Mustafa Öztürk'ün Kur'an-ı Kerim Meali İsmiyle Eserinin Analizi", *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Bahar 2010/ 1(1) 79-100).

ankette 22 kişi tarafından tercih edilmiştir. 2012 yılında ankete katılan öğrencilerin %8'i Öztürk'ün mealini tercih etmiştir. Toplam öğrenci sayısı içinde ise Öztürk'ün meali %4'lük bir öğrenci gurubu tarafından tercih edilmiştir.

Ocak 2015 yılındaki ankete gelince, buna da 139 öğrenci katılmıştır. Bu öğrenciler tarafından en çok beğenilip önerilen meallerle ilgili tercihleri şöyledir:

No	Mealler	Öğrenci say.	
		Öğr.	%
1	Muhammed Esed	3	%2,1
2	Diyanet Vakfı	3	%2,1
3	Hasan Basri Çantay	3	%2,1
4	Suat Yıldırım	7	%5
5	Diyanet	4	%2,8
6	Hamdi Yazır	2	%1,4
7	H. Tahsin Feyizli	6	%4,3
8	Mustafa Öztürk	95	%68,3
9	Diğerleri ⁶²	2	%1,4
10	Cevap yok	14	%10
	Toplam	139	% 100

Tablo 5. Anketin uygulandığı 2015 yılında öğrencilerin en çok tercih ettikleri meale göre dağılımı.

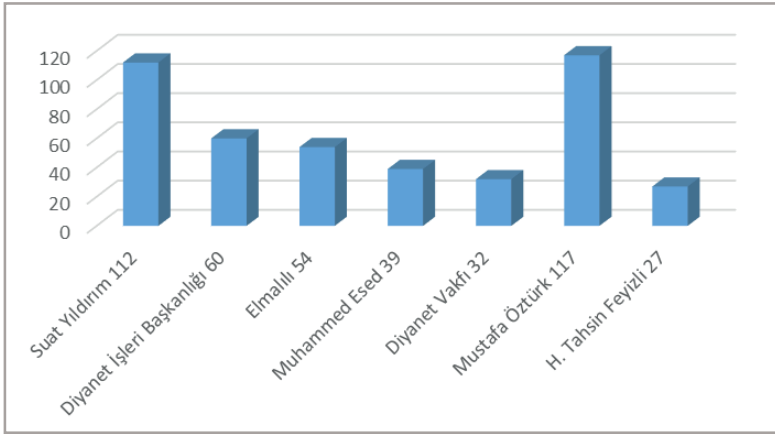
Görüldüğü gibi burada en çok tercih edilip önerilen meal Mustafa Öztürk'ün meali olmuştur. Ocak 2015'te yaptığımız ankette piyasada yaygın bir vaziyette bulunabilen, bu yüzden de çok sayıda öğrencinin temin ettiği, sınıfa getirerek karşılaştırmalarda kullandığı meale büyük ilgi gösterildiğini görüyoruz. Ankete katılan 139 öğrenciden 95'i yani toplam öğrencilerin %68'i Mustafa Öztürk'ün mealini tercih etmiştir. 14 kişinin herhangi bir meali önermediği ve ilgili kısmı boş bıraktığı ankette ikinci sırada 7 kişinin tercihiyle (%5) Suat Yıldırım'ın meali gelmektedir. Hasan Tahsin Feyizli'nin mealini 6, Diyanet İşleri Başkanlığının melalini 4, Türkiye Diyanet Vakfının, Muhammed Esed'in ve Hasan Basri Çantay'ın meallerini de 3'er kişi tercih etmişlerdir.

Bu son ankette Mustafa Öztürk'ün büyük bir farkla tercih edilmesi dikkat çekmektedir. Diğer anketlerde hep açık ara farkla birinci sırada çıkan Suat Yıldırım'ın mealinin Ocak 2015'teki ankette bu kadar az kişi tarafından tercih edilmiş

62 Burada sadece 1 öğrenci tarafından tercih edilmiş olan mealler kast edilmiştir ki bunlar da şu meallerdir: Salih Akdemir meali (*Son Çağrı Kur'an*, Ankara: Ankara Okulu, 2004); Mahmud Ustaosmanoğlu, *Kur'an-ı Mecid ve Tefsirli Meal-i Alisi*, (İstanbul: Yasin Yayınevi, 2009).

olmasının, Aralık 2013'ten itibaren ülkemizin gündemini oldukça yoğun bir şekilde meşgul eden ve halen de etmekte olan “paralel yapılanma”nın etkisi olabilir mi? Zira, Suat Hoca'nın mealinin “cemaat” tarafından itinayla tercih edilip okunduğu malumdur.

Yukarıdan beri verilen anketlerdeki tercihleri aşağıdaki grafik sayesinde daha açık bir şekilde görebiliyoruz:

Grafik 1

Buna göre ayrı zaman dilimlerinde farklı öğrenci gruplarına uygulanmış olan anketlerde ortaya çıkan sonuç bize Mustafa Öztürk, Suat Yıldırım, Diyanet İşleri Başkanlığı meallerinin en çok tercih edilen mealler olduğunu gösteriyor. Elmalılı Hamdi Yazır'ın mealinin ondan sonra yazılmış onca meale rağmen hala ön sıralarda tercih ediliyor olması dikkat çekilmesi gereken bir noktadır. Muhammed Esed'in meal de meal okumaya ilgi gösteren kesimler tarafından çokça tercih edilen bir meal olma özelliğini taşımaktadır. Türkiye Diyanet Vakfının meal ve Hasan Tahsin Feyizli'nin mealleri de en çok tercih edilenler arasındadır.

Ankette öne çıkmasa da Cemal Sofuoğlu-Abdulkadir Şener-Mustafa Yıldırım tarafından hazırlanmış olan *Yüce Kur'an Açıklamalı ve Yorumlu Kur'an-ı Kerim Meal* (İzmir: 2009),⁶³ Mustafa İslamoğlu tarafından hazırlanmış olan *Hayat Kitabı Kur'an-ı Kerim Gereççeli Meal-Tefsir*, (İstanbul: Düşün yayınları, 2008), Yu-

63 Değerlendirme için bkz. Ahmet Aras, “Prof. Dr. Cemal Sofuoğlu, Prof. Dr. Abdulkadir Şener, Prof. Dr. Mustafa Yıldırım'ın Hazırladıkları Yeni Bir Meal Üzerine Mülakat”, *İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2010, sayı: 10, 225-232; “Prof.Dr. Cemal Sofuoğlu, Prof.Dr.Abdulkadir Şener, Prof.Dr.Mustafa Yıldırım ile söyleşi”, <http://turkocaklari.org.tr/sayfa/3670/prof-dr-cemal-sofuoglu-prof-dr-abdulkadir-sener-prof-dr-mustafa-yildirim-ile-soyle-si.html> (02 Şubat 2015).

suf Işıcık tarafından hazırlanmış olan *Kur'an ve Meali* (Konya: Kervan Yayınları, 2010),⁶⁴ Mustafa Yıldız tarafından hazırlanmış olan *Son Mesaj Kur'an-ı Kerim ve Gerekçeli Türkçe Meali* (İstanbul: Çıra Yayınları, 2009),⁶⁵ Hasan Elik-Muhammed Coşkun tarafından hazırlanmış olan *Tevhit Mesajı Özlü Kur'ân Tefsiri* (İstanbul; Fikir Yayıncılık, 2014)⁶⁶, Murat Sülün tarafından hazırlanmış olan *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2012) gibi başarılı mealler de vardır ki, bunların anketlerde öne çıkmamaları, ders esnasında sınıfta bulundurulup işlenmemeleri, dersi alan öğrenciler tarafından tanınmamış olmaları, piyasada çok yaygın olmamaları vs. olabilir. Biz bu çalışmalarını meal ve tercüme kültürümüz açısından yapılmış çok önemli hizmetler olarak takdir ediyoruz.

Burada şunu belirtmek gerekir ki, meallerle ilgili sağlıklı bir sonuç, ancak bütün mealleri bilen, inceleyen, tanıyan öğrenciler arasında yapılacak bir anketle elde edilebilir. Biz bu konuda yukarıda da belirttiğimiz gibi kısmen bir şeyler yaptıysak da bunun yeterli olduğunu söyleyemeyiz. Kur'an Tercümesi Teknikleri dersinde sıklıkla bir ayetin tercümesi konusunda muhtelif mealler arasında mukayeseler yapıyor, öğrencilerin bu mealler hakkında bir fikir sahibi olmalarını sağlamaya çalışıyorduk. Ancak bunu, sınırlı sayıda ayetlerde yaptığımızı belirtmeliyiz. Biz, öğrencilerin bu tercihlerinin, bilinçli ve geniş bir karşılaştırmaya dayandığını söylemiyoruz. Muhtemelen öğrenciler tercihlerini aşına oldukları ve daha fazla kullandıkları meale göre yapmışlardır. Ayrıca tercihlerde belli bazı cemaatlere bağlılığın da etkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte bazı öğrencilerin bilhassa derste yapılan karşılaştırmalardan öğrendiklerine göre tercih yaptıkları da muhakkaktır. Her şeye rağmen bu anket bu konuda küçük de olsa bir fikir vermektedir.

c - Öğrencilerin Aileleri ve Komşularında Yaptıkları Meal Araştırması

Biz aynı zamanda toplumumuzda hangi meal veya meallerin daha fazla yaygın olduğunu öğrenmek amacıyla öğrencilerin yardımı sayesinde Türkiye'nin birçok vilayetini kapsayan bir alan çalışma da yaptık.⁶⁷ Bunun için 2011 yılı Kasım ayında kutlanılan Kurban Bayramı tatili öncesinde öğrencilerden, tatilde kendi evleri de

64 Değerlendirme için bkz. "Prof. Dr. Yusuf Işıcık ile Kur'an'ı Okuma ve Anlama üzerine" <http://www.ribatdergisi.com/yazidetay/571/8/31/6/56/Prof-Dr-Yusuf-Isicik-ile-Kurani-Okuma-ve-Anlama-uzerine/index.html> (02 Şubat 2015); Naif Yaşar, "Kur'ân Tercüme Teknikleri Açısından Yusuf Işıcık'ın Meali", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 2013, 121-143.

65 Değerlendirme için bkz. "Bu Kur'an Meali Sizi Mest Edecek", http://www.tv5haber.com/103_Bu-Kur-an-Meali-sizi-mest-edecek!.html (02 Şubat 2015).

66 Değerlendirme için bkz. Ayşenur Fidan, "Tefsirde Yeni Bir Yöntem: Tevhit Mesajı", *Kur'ani Hayat*, yıl 7, sayı 36 (Temmuz-Ağustos 2014), 115-119; "Kur'an Tefsirinde Sıradışı Bir Yorum", <http://www.haber7.com/kitap/haber/1095386-kuran-tefsirinde-siradisi-bir-yorum> (02 Şubat 2015).

67 Çalışmaya katılan tüm öğrencilerime teşekkür ediyorum.

dâhil olmak üzere on evde hangi meallerin bulunduğunu tespit edip listelemeleri istedik. Bunu yapacak olan her öğrenciye vize notuna 10 puan ilave edeceğimizi taahhüt ettik. Bu çalışmaya Fakültenin 5. yarıyılı I. ve II. öğretimde okuyan Edirne'den Kars'a kadar Türkiye'nin neredeyse her vilayetinden 258 öğrenci katıldı. Bunların her biri on ailede hangi tercümelerin bulunduğunu tespit etti. Böylece Türkiye'nin pek çok bölgesinden 2580 aileye ulaşma imkânı oldu. Aşağıdaki tabloda bu aileler içerisinde hangi meallerin daha çok kullanıldığı verilmektedir.

Sıra No	Meal Adı	Bulunduğu aile sayısı	%
1	Elmalı Muhammed Hamdi Yazır	1311	51%
2	Diyanet İşleri	781	30%
3	Diyanet Vakfı	779	30%
4	Suat Yıldırım	426	17%
5	Hasan Tahsin Feyzli	307	12%
6	Muhammed Esed	291	11%
7	Ali Bulaç	266	10%
8	Hasan Basri Çantay	166	6%
9	Süleyman Ateş	160	6%
10	Mustafa İslamoğlu	151	6%
11	Ömer Nasuhi Bilmen	128	5%
12	Ahmed Davudoğlu	100	4%
13	Mevdudi	90	3%
14	Hace Ahmet Didin Kelime Meali ⁶⁸	88	3%
15	Mustafa Öztürk	88	3%
16	Mahmut Toptaş	76	3%
17	Mahmut Ustaosmanoğlu	71	3%
18	İhsan Eliaçık	69	3%
19	Hayrat Vakfı	57	2%
20	Ali Fikri Yavuz ⁶⁹	56	2%
21	Yaşar Nuri Öztürk ⁷⁰	55	2%
22	Abdullah Aydın ⁷¹	51	2%

Tablo 5. Aileler tarafından en çok tercih edilen meale göre dağılım

Daha önce böyle bir çalışmanın yapıldığını tespit edemedik. Dolayısıyla meallerimizin yaygınlığını tespit bakımından bu çalışma büyük önem arz etmektedir. Öğrencilerin ulaştığı 2580 ailede 121 farklı meal tespit edilmiştir. Ayrıca Anadolu Gençlik vakfı gibi bazı kurumlar tarafından neşredilmiş olan mealler de hazırlanmasına irca edilmiştir. Nitekim bu meal Mahmut Toptaş'ın meali olduğu için onun ismine ilave edilmiştir.

68 *Kur'an-ı Kerim ve Kelime Meali*, (Ankara: Rayiha Yayıncılık, 2006).

69 *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meal-ı Âlisi*, (İstanbul: Sönmez neşriyat, 1978).

70 *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, (İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 1994).

71 *Kur'an-ı Kerim ve Meal-i Celilesi*, (İstanbul: Aydın Yayınevi, 1975).

Bu ailelerin 1311'inde Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın tercümesinin bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi bu, araştırmaya konu olan 2580 aile içinde %51'lik bir orana tekabül etmektedir. Yani 2580 ailenin yarısından çoğunda bu meal bulunmaktadır. Bu rakamlar bu eserin ne kadar çok yaygın olduğunu göstermektedir. Bilindiği üzere bugün ülkemizde Hamdi Yazır'ın mealinin sadeleştirilmiş olarak 10'dan fazla meal hazırlanmıştır.⁷² Ayrıca satıraltı tercüme şeklinde de renkli düzenlemeleri yapılmıştır. Bir de Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili adlı muazzam tefsiri var ki, bunun da orijinal nüshası yanında ayrıca muhtelif sadeleştirilmiş nüshaları da piyasada bulunmaktadır. Yazır'la ilgili rakamın içinde bütün bunlar vardır. Esasen bazı öğrenciler bu tefsiri de verdikleri isimler arasında zikretmişlerdir. Dolayısıyla bu kadar çok yaygın olmasında bunların etkisi vardır.

İkinci sırada 781 ailede (%30) bulunan Diyanet İşleri Başkanlığının neşretmekte olduğu meal gelmektedir. Başkanlık önceleri Hüseyin Atay ile Yaşar Kutluay tarafından hazırlanmış olan meali basıyorken, daha sonra Muzaffer Şahin ve Halil Altıntaş tarafından hazırlanan meal basmaya başlamıştır. Bilhassa bu son iki mütercim tarafından basılan haliyle başarılı olan Başkanlığın bu meali de satışta olması yanı sıra muhtelif vesilelerle halkımıza meccanen dağıtılıyor olması itibarıyla de yaygınlık kazanmıştır.

Üçüncü sırada 779 ailede (%30) bulunuyor olması hasebiyle Türkiye Diyanet Vakfının komisyon meali gelmektedir. Bu meal, yukarıda da geçtiği gibi Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyeleri olan Ali Özek, Hayrettin Karaman, İbrahim Kafi Dönmez, Mustafa Çağrı, Sadrettin Gümüş ve merhum Ali Turgut tarafından hazırlanmış idi. İlk baskısı 1982 yılında yapılan⁷³ bu meal o zamanlar Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerine meccanen dağıtılmış idi. Daha sonra meal Suudi Arabistan hükümetince basılıp Hacca giden Türk hacılara dağıtılmıştır. Halen Türkiye Diyanet Vakfınca basılmakta olan meal, satış yoluyla yaygınlaştığı gibi, aynı zamanda muhtelif vesilelerle de zaman zaman halkımıza dağıtılmaktadır. Mütercimlerinin her birinin ülkemizde tanınmış önemli birer alim olarak bilinmeleri yanında bu belirttiğimiz hususlar da mealin diğerlerine göre daha fazla yaygın olmasını sağlamaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Türkiye Diyanet Vakfı'nın bastırılmış olduğu iki meali bir arada değerlendirilecek olursa 2580 ailenin 1560'nın yani 2580 ailenin %60'ının evinde bu meallerin bulunduğu görülecektir. Bu da halkımızın Diyanet İşleri Başkanlığına olan güveni göstermesi açısından mühimdir.

Bunların ardından dördüncü sırada Suat Yıldırım'ın meali gelmektedir. Bu mealin 426 ailede yani toplam ailelerin %17'sinde bulunduğu görülmüştür. Suat Yıldırım

72 Bkz. Suat Yıldırım, "Elmalılı'nın Meali veya Sahipsizliğin Meali", *Yeni Ümit Dergisi*, (Nisan-Mayıs-Haziran 2009).

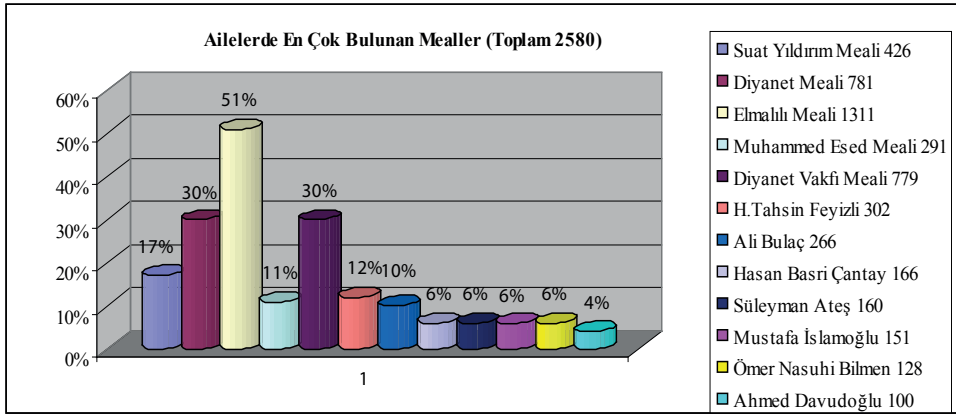
73 (İstanbul: Ayyıldız Matbaası, 1982).

rim'in mealinin bu kadar yaygın olmasında mealin başarılı bir meal olması yanında ayrıca belli bir camia tarafından destekleniyor olmasının da büyük bir payı vardır.

Beşinci sırada Hasan Tahsin Feyizli'nin meali gelmektedir. Bu meal çalışmaya dâhil edilmiş olan ailelerden 307'sinde yani toplam aile sayısının %12'sinde bulunmaktadır. Bu mealin yaygın olmasında da cemaat faktörü büyük önem arz etmektedir. Zira bu meal, bilhassa İskenderpaşa Cemaati tarafından desteklenmekte ve cemaat mensuplarına tavsiye edilmektedir.

Herhangi bir cemaatle bağlantısı olmayan mealler arasında en yaygın olan meal Muhammed Esed'in Kur'an Mesajı adlı mealidir. Aslı İngilizce olan ve mühtedi bir İngiliz tarafından hazırlanmış olan mealin Türkçe tercümesinin bu kadar büyük ilgi görmesi dikkat çekicidir. Bunda mealin oldukça başarılı olması ve bugüne kadar yapılmış olan meallerden farklı bir tarz ve yaklaşım sergilemiş olmasının büyük payı vardır. Meal 2580 ailenin 291'inde yani toplam ailelerin %11'inde bulunmaktadır.

Bunların dışında Ali Bulaç⁷⁴ (%10), Hasan Basri Çantay (%6), Süleyman Ateş (%6), Mustafa İslamoğlu (%6), Ömer Nasuhi Bilmen (%5) ve Ahmed Davudoğlu (%4) meallerinin de 100'den fazla ailede bulunduğu tespit edilmiştir. Diğerleri bu rakamın altındırlar. Nitekim yukarıdaki tabloda 50'nin üzerinde ailede bulunan mealleri zikretmiş bulunmaktayız. 100 ve üzeri ailede bulunan meallerin yaygınlık durumunu aşağıdaki grafik açıkça göstermektedir:

Grafik 2

Bu rakamlar Fakültede yapılan anketlerde çıkan sonuçlarla mukayese edildiğinde Suat Yıldırım'ın mealinin belirgin bir hal arz ettiği görülmektedir. Bu meal, hem Fakülte öğrencileri arasında, hem de genel olarak ailelerde oldukça yaygın bir şekilde bulunmaktadır. Ailelerde en çok bulunan mealler olan Muham-

74 Üzerinde yapılan bir eleştiri için bkz. Düccane Cündioğlu, *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2005), 177-193.

med Hamdi Yazır, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Diyanet Vakfı mealleri de Fakülte öğrencileri arasında en çok kullanılan mealler arasında üst sıralarda yer almaktadırlar. Muhammed Esed meali de hem aileler arasında hem Fakülte öğrencileri arasında üst sıralarda yer almış bulunmaktadır. Yani ortaya çıkan sonuçlar bakımından bir paralellik vardır. Mustafa Öztürk'ün mealinin ailelerle ilgili ankette az tercih edilmiş olmasını, o zamanlar piyasada yaygın olmamasına bağlanabilir. Muhtemelen 2015 yılında böyle bir anket yapılırsa –medyada da öne çıkması itibarıyla- Öztürk'ün meali daha fazla kişi tarafından tercih edilecektir.

d - İleride Kur'an-ı Kerim'i Tercüme Etmeyi Düşünüyor musunuz?

Derslerde mevcut mealler incelenirken zaman zaman muhtelif açılardan eleştiriye tabi tutulmuşlardı. Bu tenkitlerin öğrenciler üzerinde ciddi bir etki meydana getirdiği müşahede edilmektedir. Daha önceleri okudukları meallerde eleştirilecek herhangi bir şey bulmadıklarını söyleyen bazı öğrenciler, derslerde yapılan tahlil ve çözümlemelere göre okuduklarında, daha önce fark edemedikleri birçok kusur bulduklarını belirtmişlerdi. Çünkü öğrenciler önceleri mealleri de Kur'an okur gibi okuyor, adeta onlara da o gözle bakıyorlardı. Dolayısıyla böyle bir okuyuşta her şey onlara anlamlı geliyordu; bir yerde anlaşılmayan bir şey bulduklarında o konuda kusuru mealde değil, kendilerinde arıyorlardı. Fakat derslerde mealleri Kur'an okur gibi değil, ondan başka bir eser, mesela edebi bir kitap gözüyle okumaları konusundaki teşviklerin ardından neredeyse her sayfada anlam veremedikleri ifadeler, anlamada güçlük çekilen ibareler, cümle düşüklükleri, bozuk ifadeler, hatta zaman zaman aslı metinden farklı tercümelemeler görmeye, bu yönde tespitler yapmaya başladılar. Hatta bazı öğrenciler bunların bazılarının daha iyi meallerin yapılabileceğini dile getirdiler.

Bunun yanında ayrıca muhtelif vesilelerle bilhassa kız öğrencilere, kendilerinin de bir meal hazırlamaları gerektiği yönünde tarafımızdan teşvikler yapılmıştır. Tarih boyunca ülkemizde hanımlar tarafından yapılmış bir Kur'an tercümesine rastlamak mümkün değildir, halen de hanımlar tarafından yapılmış orijinal bir meal yoktur. Gerçi Semra Kürün Çekmegil'in hazırlamış olduğu *Okuyucu Tefsiri* adında bir tefsir,⁷⁵ Medine Balcı tarafından hazırlanmış *Kur'an-ı Kerim ve Kelime Meali* adında kelime kelime bir Kur'an meali⁷⁶ ve Necla Yasdıman tarafından yapılmış *Kur'an Tahlili Arapça Gramer Işığında Sözlük-Meal-Tefsir* adında bir tefsir-tercüme⁷⁷ bulunmaktadır. Ancak bunların hiçbiri bu hanımlar tarafından yapılmış orijinal meal içermemekte, bunların üçünde de mevcut meallerden biri

75 Bkz. Semra Kürün Çekmegil, *Okuyucu Tefsiri (Tefsiru'l-Kari)*, (I. cilt, Malatya: Temmuz 2006, II. cilt, 2007).

76 Bkz. Medine Balcı, *Kur'an-ı Kerim ve Kelime Meali*, (İstanbul: Ebrar Yayınları, 1991).

77 Bkz. Necla Yasdıman, *Kur'an Tahlili Arapça Gramer Işığında Sözlük-Meal-Tefsir*, (İzmir, 2006), 2 cilt (Fatıha ve Bakara sureleri).

kullanılmış bulunmaktadır. Dolayısıyla hanımların Kur'an'ı tercüme etmelerinin gereğine zaman zaman sınıflarda vurgu yapılıyordu.

Bu ifadeler erkeklerin teşvik edilmediği şeklinde anlaşılmalıdır. Biz erkek-kız tüm öğrencileri daima sorumluluğunun farkında olarak ve mevcut tercüme-meleri aşabilecek bir yetkinlikle yeni tercüme-meler yapmaya, yeni bakış açılarıyla farklı stillerde Kur'an mealleri oluşturmaya teşvik ediyorduk, ancak bayanlar tarafından yapılmış hiçbir tercümenin olmaması, kızları bu konuda daha fazla teşvik etmeye, daha çok cesaretlendirmeye sevk ediyordu.

Bütün bunlardan sonra Ocak 2012'de uygulanan ankette öğrencilere “ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşünüyor musunuz” diye bir soru yönelterek onların bu konudaki fikirlerini ve düşüncelerini almak istedik. Bunun için de onlara bu sorunun altında aşağıdaki tabloda görülen üç seçenek sunduk ve kendilerine en uygun gördükleri şıkkı tercih etmelerini istedik. İşte öğrencilerimizin bu konudaki tercihleri:

Seçenekler	Öğrenci say.		Öğretim Durumuna Göre				Cinsiyete Göre			
	Öğr.	%	I.öğr.	%	II.öğr.	%	Kızl.	%	Erk.	%
Evet düşünüyorum	36	%13	19	%13	17	%14	21	%12	15	%17
Hayır düşünmüyorum	118	%44	57	%39	61	%49	83	%47	31	%35
Yorum yok	102	%38	62	%43	40	%38	67	%38	34	%39
Cevapsız	15	%6	8	%5	8	%6	6	%3	8	%9
Toplam	271	%100	145	%100	126	%100	177	%100	88	%100

Tablo 6. Öğrencilerin ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşünüp düşünmediklerine göre dağılımı

Buna göre öğrencilerin neredeyse yarısına yakın kısmı (%44)'ü ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşünmüyor. 36 kişi, yani %13'ü ise ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşünüyor. “Yorum yok” diyen öğrencilerin sayısı 102'dir ve toplam içerisinde %38 gibi büyük bir yekûnu oluşturuyor. Buna cevap veremeyenler de eklenirse bu konuda kararsız olan öğrencilerin oranı (%38+%6) %44'e ulaşmaktadır ki, bu da hayli yüksek bir orandır. Bu tabloyu şöyle özetleyebiliriz: Öğrencilerin büyük bir kısmı ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşünmüyor, bir o kadar öğrenci de bu konuda kararsızlık içindedir; az bir kısım öğrenci ise (%13) ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşünüyor.

Ocak 2015'te uygulanan ankette ise ankete katılan öğrencilerin %14,4'ü (20 kişi) ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşündüğünü söylemiştir. Bunların 13'ü bayandır.

Bu oran az gibi görünse de aslında büyük bir anlam ifade ediyor. Zira derslerde sık sık Kur'an'ı tercüme etmenin zorlukları üzerinde duruyor ve bu konuda yapılacak yanlışlardan dolayı üstlenilecek vebalin büyüklüğüne dikkat çekiyorduk. Muhtemelen bu husus öğrencilerin bu işten kaçınması veya bu konuda kararsızlık içinde olması üzerinde etkili olmuştur. Kur'an'ı tercüme etmenin zor ve ciddi sorumluluk gerektiren bir ameliye olduğunu söylerken, aynı zamanda onu tercüme etmenin büyük bir sevap ve ecir kazandırdığından da bahsediyor, merhum Muhammed Hamidullah'ın (v. 2002) belirttiği gibi Kur'an'ı tercüme edenin, "Allah'ın Elçisinin elçisi olmak" gibi bir şeref ve merteye elde edeceğini belirtiyorduk. Bu ve mevcut tercüme eksiklerini yapmama, onlardan daha iyi bir tefsir ortaya koyma arzu ve iradesi de bazı öğrencileri ileride Kur'an'ı tercüme etmeye sürüklemiş olabilir.

Kız öğrenciler açısından tabloya bakıldığında 177 kız içerisinde sadece 21'nin, yani %12 oranında kız öğrencinin ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşündükleri görülüyor. Buna karşılık 88 erkek öğrenci içinden 15 kişi, yani %17 oranındaki erkek öğrenci ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşündüğünü belirtmiştir. Yani erkelerin oranı daha fazladır. Burada sadece oranın erkeklere göre daha düşük olduğu hususu dikkat çekmektedir, yoksa aslında 21 kızın ileride Kur'an'ı tercüme etmeyi düşünüyor olması hiç de küçümsenecek bir rakam değildir.

Ankette ileride Kur'an tercüme etmeyi düşünmediğini söyleyenlerin bu tercihi, kesinlikle ileride böyle bir şey yapmayacakları anlamına gelmediği gibi, ileride Kur'an tercüme etmeyi düşünenlerin bu tercihi de mutlaka böyle bir iş yapacakları anlamını vermez. Belki de bugün Kur'an tercüme etmeyi düşündüğünü söyleyenlerin hiçbiri yapmayacak da, ileride böyle bir şey yapmayacaklarını söyleyenler tercüme işini yapacaklardır. Dolayısıyla ankette çıkan rakamlar bu konuda yanıltıcı olmamalıdır.

Sonuç

Buraya kadar verilenler, öğrencilerin meal okuma konusunda önemli bir gelişme kat' etmiş olduklarını göstermektedir. Öğrencilerin çok büyük bir kısmı Kur'an'ın tamamını veya yarısından çoğunu okumuş bulunmaktadır. Bu oran %70 civarındadır ki oldukça iyi bir orandır. Tabii ki öğrencilerin bu konuda daha yüksek oranlarda meal okumuş, okudukları mealleri anlamış ve manalarını ruhuna sindirmiş, davranışlarına yansıtmış olmaları arzu edilir, ancak mevcut oran da oldukça mühimdir. Bilhassa kız öğrencilerin (%38+%36) %74'ünün Kur'an'ın tamamını veya yarısından fazlasını meal olarak okumuş olmaları büyük bir anlam ifade etmektedir. Bu oranda meal okuma merakının, öğrenciler Fakülteye gelmeden önce mi, yoksa Fakültede mi ortaya çıktığı da araştırmaya değer bir konudur. Öğrencilerin İmam-Hatip Lisesindeyken Kur'an mealini okumuş olabileceklerini kabul etmekle beraber, Fakültedeki teşvikler sayesinde bu oranın daha fazla yükseldiğine inanıyoruz.

Öğrencilerin en çok tercih ettiği meal açısından bakıldığında Suat Yıldırım'ın açık ara farkla tercih edildiği görülüyor. Ailelerin büyük bir kısmının Diyanet İşleri Başkanlığı ile Türkiye Diyanet Vakfının neşretmiş olduğu mealleri tercih etmiş olmaları ve bunları evlerinde bulunduruyor olmaları, Başkanlığa olan güven ve itimat bakımından büyük ehemmiyet arz etmektedir.

Burada bilhassa Muhammed Esed'in mealine dikkat çekmek istiyoruz. Arkasında herhangi bir gurup olmadığı halde, herhangi bir kuruluş tarafından bedava dağıtılmadığı, hem de fiyatı da pahalı olduğu halde, üstelik mütercimi sonradan Müslüman olmuş yabancı biri olmasına rağmen hem öğrenciler, hem de aileler tarafından oldukça yüksek oranlarda tercih edilmiş olması son derece manidardır. Bunda mealin, Türk kamuoyuna arz edildiği döneme kadar yapılmış olanlardan farklı, kendine has bir stil içerisinde sunulması, yaptığı farklı yorumlar, geliştirdiği yeni bakış açısı ve tabii ki başarılı çevirisi etkili olmuştur.

Mustafa Öztürk'ün mealı de dikkat çekilmesi gereken meallerdendir. Oldukça başarılı olan meal, diğerlerine göre çok daha geç bir tarihte piyasaya sunulmuş olmasına rağmen yine de oldukça takdir ve ilgi görmüş bulunmaktadır. Sayın Öztürk'ün mealinin önümüzdeki dönemlerde daha çok tutulacağına inanıyoruz.

Son dönemlerde daha başarılı meallerin ortaya çıkarılmasında, öğrenciler arasında meallerin daha fazla okunup incelenmesinde, piyasada bulunan mealler üzerinde bir takım ilmi/akademik çalışmaların yapılıyor olmasında İlahiyat Fakültelerimizde okutulan Kur'an Tercümesi Teknikleri dersinin önemli bir rolü vardır. Bu yüzden dersin, İlahiyat Fakültelerinin müfredatında zorunlu dersler arasından çıkarılması yadırgayıcıdır. Bununla beraber dersin İlahiyat fakültelerimizde seçimlik dersler arasında sunulması da sevindiricidir. Ancak tercih edilmesinin ve okutulmasının sağlanması gerekir.

Öğrencilerin yüksek oranlarda meal okuyor olmalarını memnuniyetle karşılamakla beraber, Kur'an'ın mana ve ruhunun benliklerine sinmesi ve davranışlarına yansması hususunda da daha büyük çaba sarf etmek gerekmektedir. İlahiyat Fakültelerimizin öğrencilerinin toplumda yüz kızartacak bir suça bulaşmamış olmaları, terör olaylarında yer almamış olmaları, toplumun takdir ve güvenini kazandıracak davranışlar sergiliyor olmaları, buldukları görevlerinde oldukça başarılı performanslar sergiliyor olmaları gibi hususlar onların Kur'an'ın mana ve nurunu ruhlarına ve beyinlerine naksettiklerinin açık birer göstergesidir. Bununla birlikte burada, bu konuda daha da önemli bir noktaya gelmek gerekmekte ve bunun için daha çok çaba sarf etmek icap etmektedir. Bütün gençlerimiz bizler için, ülkemiz için birer değerdir, korunması, işlenmesi, olgunlaştırılması gereken birer cevherdir, bu arada İlahiyat fakültelerimizin öğrencilerinin de ülkemizin, milletimizin ve tüm insanlığın barış ve selameti için büyük birer şans olduklarına, ileride iyi hizmetler sunacaklarına olan inancımızı da belirtmek isteriz.

Kaynakça

Akdemir, Hikmet, “Kur’an-ı Kerim ve Türkçesi Adlı Çeviriye Dair Bazı Değerlendirmeler”, *Marife*, yıl 5, sayı 2, güz 2005.

Akdemir, Salih, “Kur’an Çevirilerinde Dikkate Alınmayan Önemli Bir Üslup Özelliği Üzerine”, *İslamiyat*, sayı 1, 2002.

_____, *Son Çağrı Kur’an*, Ankara, Ankara Okulu, 2004.

Akman, Mustafa, “Muhammed Esed’in Kur’an Mesajı Adlı Meal-Tefsiri Üzerine Bir İnceleme”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, cilt 16, sayı 1, 2003.

Akpınar, Ali, “Ömer Rıza Doğrul (1893-1952) ve ‘Tanrı Buyruğu’ Adlı Eseri ve Meal Dünyasına Katkısı”, *Kur’an Mealleri Sempozyumu -Eleştiriler ve Öneriler- (24-26 Nisan 2003, İzmir)*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

_____, “Ömer Rıza Doğrul (1893-1952) ve Tefsire Katkısı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt VI, sayı 1, 2002.

Akseki, Ahmet Hamdi, “Türkçe Kur’an Namındaki Kitabın Sahibi Cemil Said Bey’e”, *Sebilürreşad*, XXIV/624, Kasım 1340.

Alper, Hülya, “Ataerkil Zihniyetin Kur’an Meallerine Yansıması”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, yıl 6, sayı 22, Ağustos-Ekim 2004.

Altuntaş, Halil, *Kur’an’ın Tercümesi ve Tercümeyle Namaz Meselesi*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.

Altuntaş, Halil- Şahin, Muzaffer, *Kur’an-ı Kerim Meali*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 1990.

Aras, Ahmet, “Prof. Dr. Cemal Sofuoğlu, Prof. Dr. Abdülkadir Şener, Prof. Dr. Mustafa Yıldırım’ın Hazırladıkları Yeni Bir Meal Üzerine Mülakat”, *İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı 10, 2010.

Arslan, Gıyasettin, “Türkçe Kur’an-ı Kerim Meallerinde Hedef Dilin Önemi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 8, yıl 2003.

Atay, Hüseyin-Kutluay, Yaşar, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 1961.

Ateş, Süleyman, *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, Ankara, Kılıç Kitabevi, 1977.

Aydar, Hidayet, “Attempts At Reform In Worship: The Example Of Turkey”, *Ekev Akademi Dergisi*, sayı 28, yıl 11, yaz 2006.

_____, “Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi ve Türk Kültür Hayatına Katkıları”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 13, yıl 2006, İstanbul, 2006.

_____ , “Kur’an ve Tercüme”, *Diyanet İlmî Dergi Kur’an Özel Sayısı*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.

_____ , *Kur’an-ı Kerim’in Tercümesi Meselesi*, İstanbul, Kur’an Okulu Yayıncılık, 1996.

_____ , “Mehmed Akif ve Kur’an-ı Kerim Tercümesi”, *İlmî Dergi Diyanet*, cilt 32, sayı 1, Ocak-Şubat-Mart 1996.

_____ , “Muhâwalât al-Atrâk İqâmata Shaâir al-İbâdah bi al-Luga al-Turkiyyah fî Daw’i Maqâsid al-Sharîah” (Türklerin Anadilde İbadet Girişimlerinin İslam Fıkhı Açısından Değerlendirilmesi), *International Conference on Islamic Jurisprudence and the Challenges of The 21st Century: Maqasid al-Shari’ah and its Realization in Contemporary Societies, International Islamic University, Malaysia, on 08-11 August 2006, Kuala Lumpur/Malaysia*, vol. 2, Malaysia, 2006.

_____ , “Muhâvelâtu İkâmeti’s-Salâti bi Luğati'l-Umm inde'l-Etrâk ve'n-Nikâş elletî Ceret Beynehum Fihâ”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 12, yıl 2005, İstanbul, 2005.

_____ , “Türklerde Anadilde İbadet Meselesi –Cumhuriyet Dönemi ve Sonrası–”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 15, yıl 2007, İstanbul, 2007.

_____ , “Türklerde Kur’an Çalışmaları”, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 1, yıl 1, 1999.

Aydar, Hidayet– Gökıır, Necmettin, “Discussions on the Language of Prayer in Turkey: A Modern Version of the Classical Debate”, *Turkish Studies*, vol. 8, no 1, March 2007.

Aydın, Abdullah, *Kur’an-ı Kerim ve Meal-i Celilesi*, İstanbul, Aydın Yayınevi, 1975.

Balcı, Medine, *Kur’an-ı Kerim ve Kelime Meali*, İstanbul, Ebrar Yayınları, 1991.

Baş, Erdoğan, “Muhammed Esed’in Kur’an Mesajı Adlı Eserinin Meal Açısından Değerlendirilmesi”, *Kur’an Mealleri Sempozyumu Eleştiriler Öneriler*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007.

Bilgin, Abdulcelil, *Kur’an’da Deyimler ve Kur’an’ın Anlaşılmasındaki Rolü*, İstanbul, 2003.

Bilgin, Mustafa, “Hak Dini Kur’an Dili”, (*DİA*), cilt XV, İstanbul, 1997.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Meal-i Alisi ve Tefsiri*, haz. Mümin Çevik, İstanbul, Bilmen Yayınları, 1963.

el-Bindak, M.Salih, *el-Musteşrikun ve Tercemetu'l-Kur'ani'l-Kerim*, Lübnan, 1400/1980.

“Bu Kur’an Meali Sizi Mest Edecek”, http://www.tv5haber.com/103_Bu-Kur-an-Meali-sizi-mest-edecek!.html (02 Şubat 2015).

Bulaç, Ali, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meal ve Sözlük)*, İstanbul, Pınar Yayınları, 1983.

Bulut, Mehmet, “İlk Cumhuriyet Meclisinde Dini Yayıncılık Hakkında Tarihi Bir Karar”, *İlmi Dergi Diyanet*, cilt 28, sayı 1, Ankara, 1992.

Buyuran, Hayriye, “Muhammed Esed’in Ahkam Ayetlerini Tefsiri ve Bunların İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.

Cebeci, Lütfullah, “Prof. Dr. Suat Yıldırım’ın Kur’an-ı Hakim ve Açıklamalı Meali”, *Kur’an Mealleri Sempozyumu Eleştiriler Öneriler*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007.

Cündioğlu, Dücan, *Kur’an Çevirilerinin Dünyası*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2005.

_____ , “Matbu Türkçe Kur’an Çevirileri ve Kur’an Çevirilerinde Yöntem Sorunu”, (Tebliğ), *2.Kur’an Sempozyumu, Tebliğler-Müzakereler, 4-5 Kasım 1995*, Ankara, Bilgi Vakfı, 1996.

_____ , *Türkçe Kur’an ve Cumhuriyet İdeolojisi*, İstanbul, Kitabevi, 1998.

Çalışkan, İsmail, “Çağdaş Bir Düşünür ve Müfessir Olarak Muhammed Esed”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 2, sayı 1, 1998.

Çağmar, Edip, “el-Hicr Suresinin 99. Ayetinde Geçen “Yakîn” ve “Hattâ” Kelimelerinin Dil Açısından Tahlili”, *Ekev Akademi Dergisi*, (Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Sosyal Araştırmalar Dergisi), sayı 20, yıl 2004.

Çakır, Mehmet, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçesi*, İzmir, Birleşik Matbaacılık, 2010.

Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakim ve Meali Kerim*, naşiri Mürşid Çantay, 3 cilt, İstanbul, Elif Ofset, hicri 1410/miladi 1990.

Çekmegil, Semra Kürün, *Okuyucu Tefsiri (Tefsiru'l-Kari)*, Malatya, 2006.

Çetin, Mustafa, “İzmirli İsmail Hakkı’nın ‘Maâni-i Kur’ân’ Adlı Eseri”, *İzmirli İsmail Hakkı, (Sempozyumu İzmir 24-25 Kasım 1995)*, haz. M. Şeker, A. B. Baloğlu, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1996.

Davudoğlu, Ahmet, *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali (Türkçe Anlamı)*, İstanbul, Çile Yayınları, 1988.

Demir, Ziya, *XII-XVI. y.y. Arası Osmanlı Müfessirleri*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2006.

Demiray, Meryem, “Muhammed Esed’in Kur’an Mesajı İsimli Eserindeki Metodu”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Dumlu, Ömer, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Anlamı (Meal)*, (Hüseyin Elmalı ile birlikte), İzmir, İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2001.

Durmuş, Zülfikar, “Kur’an’da Hakk Kelimesi ve Türkçe Meallere Aktarımıyla İlgili Bazı Tespit ve Öneriler”, *EKEV Akademi Dergisi*, yıl 8, sayı 20, Yaz 2004.

_____, *Kur’an’ın Türkçe Tercümeleleri Aziz Kur’an ve İnsanlığa Son Çağrı Örneği*, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2007.

_____, “Mustafa Öztürk’ün Kur’an-ı Kerim Meali İsimli Eserinin Analizi”, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), Bahar 2010.

_____, “Yanlış Anlamlandırma ve Değerlendirmeler Konu Olan Bakara 54. Ayetindeki Uktulu Enfusekum İfadesinin Çözümlemesi”, *EKEV Akademi Dergisi*, yıl 7, sayı 17, Güz 2003.

Düzdağ, M. Ertuğrul, *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar II*, İstanbul, İFAV Yayınları, 1989.

Eckmann, Janos, “Kur’an’ın Doğu Türkçesindeki Tercümeleleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, cilt XXI’den ayrı basım, İstanbul, 1975.

Edip, Eşref, *Mehmed Akif Hayatı Eseleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, I, İstanbul, 1962.

Eliaçık, İhsan, *Yaşayan Kur’an Türkçe Meal-Tefsir*, İstanbul, İnşa Yayınları, 2007.

Erdoğan, Abdulkadir, “Kur’an Tercümelerinin Dil Bakımından Değerleri”, *Vakıflar Dergisi*, sayı 1, yıl 1938.

Erenbaş, Sadık, “Hasan Basri Çantay’ın Tefsir İlmindeki Yeri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2006.

Ergin, Osman, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul, 1977.

Erten, Mevlüt, “Kur’an’da Zevc Kelimesi ve Türkçeye Çeviri Sorunu”, *EKEV Akademi Dergisi*, yıl 7, sayı 17, Güz 2003.

Eryarsoy, Beşir-Ağırakça, Ahmet, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, İstanbul, Burcu Yayınevi, 1997.

Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*; çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul, İşaret Yayınları, 1996.

Feyzili, Hasan Tahsin, *Feyzu'l-Kur'an Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, İstanbul, Server İletişim, 2005.

Fidan, Ayşenur, "Tefsirde Yeni Bir Yöntem: Tevhit Mesajı", *Kur'ani Hayat*, yıl 7, sayı 36, Temmuz-Ağustos 2014.

Gezgin, Ali Galip, "Tefsirde Semantik Metod ve Kur'an'da "Kavm" Kelimesinin Semantik Analizi", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 1999.

Gündüzöz, Soner, "Prof. Dr. Mehmet Çakır'ın "Kur'an-ı Kerim ve Türkçesi" Adlı Meali", *Ekev Akademi Dergisi*, sayı 17, yıl 2003.

Gürbüz, Faruk, *Tercüme Problemleri ve Mealler*, İstanbul, İnsan Yayınları, 2004.

Hace, Ahmet Didin, *Kur'an-ı Kerim ve Kelime Meali*, Ankara, Rayiha Yayıncılık, 2006.

Hacımüftüoğlu, Halil, *Kuran Tercümelerinde Yöntem Sorunu*, İstanbul, İz Yayınları, 2008.

Hamidullah, Muhammed, *Aziz Kur'an Çeviri ve Açıklama*, çev. Abdulaziz Hatip, Mahmut Kanık, İstanbul, Beyan Yayınları 2001.

Haseneyn, Ali es-Sadık, "Lemhaetun Tarihiyyetun An Teracimi Maani'l-Kur'ani'l-Kerim", (Tebliğ), *en-Nedvetu'l-Alemiyye Havle Tercemati Maani'l-Kur'ani'l-Kerim*, İstanbul, 1395.

Hizmetli, Sabri, *İsmail Hakkı İzmirli*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1996.

Işıcık, Yusuf, "Kur'an-ı Kerim'in Tercüme Edilmesi ve Ayetlerinin Sıhhatli Anlaşılması Konusunda Bazı Mülahazalar", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 11, Konya, 2001.

İbrahim Hilmi, *Türkçe Kur'an-ı Kerim Tercümesi*, (Bir heyet-ı ilmiye tarafından hazırlanmış, İzmirli İsmail Hakkı tarafından tetkik ve tashih edildikten sonra Osmanlıca olarak basılmıştır), İstanbul, Marifet Matbaası, 1344/1926.

İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'an-ı Kerim Gerekçeli Meal-Tefsir*, İstanbul, Düşün Yayınları, 2008.

İşler, Emrullah, "Fitne Katilden Beter mi? –Fitne Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu", *İslamiyat*, cilt 2, sayı 2, yıl 1999.

_____, "Secde Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu", *İslamiyat*, cilt 1, sayı 3, yıl 1998.

İz, Mahir, *Yılların İzi*, İstanbul, Kitabevi, 1990.

İzmirli, Celaleddin, *İzmirli İsmail Hakkı*, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1956.

Kandemir, Yaşar-Zevalsiz, Halit-Şimşek, Ümit, *Ayet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, 2 cilt, İstanbul, İfav Yayınları, 2010.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı Devri 1861-1876)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1983.

Karşlı, İbrahim H., “Çeviri Kuramları Açısından Muhammed Esed’in Çeviri Yöntemi ve Değerlendirilmesi”, *İslami Araştırmalar XVI*, sayı 1, 2003.

_____ , “Hasan Basri Çantay’ın Kur’an-ı Hakim ve Meal-i Kerim’deki Tercüme Metodu”, *EKEV Akademi Dergisi*, yıl 6, sayı 13, Erzurum, Güz 2002.

Kısa, Mahmut, *Kısa Tefsirli Kur'an Meali*, Armağan Kitapları, 2010.

Koçyiğit, Talat, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Ankara, Kılıç Yayınevi, ty.

“Kur’an Tefsirinde Sıradışı Bir Yorum”, <http://www.haber7.com/kitap/haber/1095386-kuran-tefsirinde-siradisi-bir-yorum>, 02 Şubat 2015.

Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali, İstanbul, Hayrat Neşriyat.

Merhum Hamdi Efendi’nin Mahdumları, “Önsöz”, *Hak Dini Kur'an Dili*, 3. bs., İstanbul, Eser Neşriyat, I/III-IV, 1971.

el-Mevdudi, Ebu'l-Ala, *Tefhimu'l-Kur'an*, çev. Muhammed Han Kayhani, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İstanbul, İnsan Yayınları, 1986.

_____ , *Tercümanü'l-Kur'an Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali*, çev. Muhammed Han Kayhani, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2004.

Özek, Ali, vd., *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, İstanbul, Ayyıldız Matbaası, 1982.

Özgel, İshak, “T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı – D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Kur'an Mealleri Sempozyumu (24-26 Nisan 2003 –İzmir) Üzerine Bir Tanıtım ve Değerlendirme”, *Ekev Akademi Dergisi*, yıl 7, sayı 16, Yaz 2003.

Özsoy, Ömer, “Çağdaş Kur'an(lar) Üretimi Üzerine”, *İslamiyat*, V, sayı 1, 2002.

Öztürk, Mustafa, *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, İstanbul, Düşün Yayınları, 2011.

_____ , “Muhammed Esed’in Meal-Tefsir’inde Batıni Te’vil Olgusu”, *İslami Araştırmalar XVI*, sayı 1, 2003.

Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, İstanbul, Yeni Boyut Yayınları, 1994.

Parlayan, Abdullah, *Kur'an-ı Kerim ve Özlü Tefsir*, Konya, Damla Ofset, ty.

Pearson, J. D., "Translation of The Kur'an", *The Encyclopaedia of Islam*, V, Leiden, 1981.

Piriş, Şaban, *Kur'an Yolu İniş Sırasına Göre Anlam ve Tefsiri*, Kayseri, Arz Yayıncılık, ty.

"Prof. Dr. Cemal Sofuoğlu, Prof. Dr. Abdulkadir Şener, Prof. Dr. Mustafa Yıldırım ile söyleşi", <http://turkocaklari.org.tr/sayfa/3670/prof-dr-cemal-sofuoglu-prof-dr-abdulkadir-sener-prof-dr-mustafa-yildirim-ile-soylesi.html> (02 Şubat 2015).

"Prof. Dr. Yusuf Işıcık ile Kur'an'ı Okuma ve Anlama üzerine" <http://www.ribatdergisi.com/yazidetay/571/8/31/6/56/Prof-Dr-Yusuf-Isicik-ile-Kurani-Okuma-ve-Anlama-uzerine/index.html> (02 Şubat 2015).

Sadak, Bekir, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2009.

Sağlam, Bahaeddin, *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, İstanbul, Tebliğ Yayınları, 1995.

Sebilurreşad, XXI/542-543, Temmuz, 1339.

Sebilurreşad, XXIV/620, Ekim 1340.

Sebilurreşad, XXV/640.

es-Serahsî, Ebûbekir Muhammed b. Ahmed el-Hanefî, *Kitâbu'l-Mebsût*, tahk. Ebû Abdillâh M. H. İ. eş-Şâfiî, Beyrut, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye, 1421/2001.

Togan, A. Zeki Velidi, "Londra ve Tahran'daki İslami Yazmalardan Bazılarına Dair", *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, sayı III, yıl 1959-1960.

_____, *Kur'an ve Türkler*, İstanbul, Kayı Yayınları, 1971.

Toptaş, Mahmut, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, İstanbul, Cantaş Yayınları, 2004.

Uçman, Abdullah, "Ali Suavi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, cilt II, İstanbul, 1989.

Ulûm Gazetesi, 22 Cemaziyülevvel 1286.

Ustaosmanoğlu, Mahmud, *Kur'an-ı Mecid ve Tefsirli Meal-i Alisi*, İstanbul, Yasin Yayınevi, 2009.

Uzun, Mustafa, "Doğrul, Ömer Rıza", *(DİA)*, cilt IX.

Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul, 1979.

Ünal, Ali, *Allah Kelamı Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, İstanbul, Define Yayınları, 2007.

Ünal, Mehmet, “Bir Mukâvele’nin Serencâmı: Mehmed Akif’in Akîm Kalan Meâli Üzerine”, *Diyanet İlmî Dergi*, cilt XLIV, sayı 1, 2008.

Yasdıman, Necla, *Kur’an Tahlili Arapça Gramer Işığında Sözlük-Meal-Tefsir*, İzmir, 2006.

Yaşar, Naif, “Kur’ân Tercüme Teknikleri Açısından Yusuf Işıcık’ın Meâli”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 1, 2013.

Yaşaroğlu, Macit, *Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Bibliyografyası*, (Kur’an Tarihi ile beraber), Ankara, DİB Yayınları, 1991.

Yavuz, Ali Fikri, *Kur’an-ı Kerim ve İzahlı Meal-ı Âlisi*, İstanbul, Sönmez Neşriyat, 1978.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili Yeni Mealli Türkçe Tefsir*, Ankara, 1935.

Yıldırım, Suat, “Elmalılı’nın Meali veya Sahipsizliğin Meali”, *Yeni Ümit Dergisi*, Nisan-Mayıs-Haziran 2009.

_____ , “Muhammed Esed’in ‘Kur’an Mesajı’ Adlı Tefsiri Hakkında”, *Yeni Ümit Dergisi*, sayı 58, Ekim-Kasım-Aralık 2002.

_____ , *Kur’an-ı Kerim ve Yüce Meali*, İstanbul, Işık Yayınları, 1996.

Yılmaz, Abdullah, “Hasan Basri Çantay ve Meal-i Kerimindeki Tefsir Kısımlarının Analizi”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007.

Yılmaz, Ahmet, “Çocuklara Meal ve Tefsir Hazırlamanın Gerekliliği ve Örnek Olarak Lokman Suresinin Meal ve Tefsiri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Zwemer, M.Samuel, *Studies In Popular Islam*, London, 1939.

